

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет Гуманітарно-педагогічний**

ПОГОДЖЕНО
Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

Савицька І.М.
Підпис ПБ
“ ” 20 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри
педагогіки

Чередник Л.М.
Підпис ПБ
“ ” 20 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Формування соціальної активності здобувачів педагогічних
спеціальностей засобами студентського самоврядування»

Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітня програма: «Педагогіка вищої школи»
Орієнтація освітньої програми: «Освітньо-професійна»

Гарант освітньої програми

К.пед.н.

Підпис

Єресько О.В.

ПБ

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

К.пед. н.

Підпис

Сироєжко О.В.

ПБ

Виконав

Підпис

Майборода А.О.

ПБ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет Гуманітарно-педагогічний**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри педагогіки

Д-р.пед.н. професор, _____ Сопівник Р.В.

“ _____ ” _____ 20__ р.

**З А В Д А Н Н Я
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
ЗДОБУВАЧУ**

Майбороді Аліні Олексіївні

Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»

Освітня програма: «Педагогіка вищої школи»

Орієнтація освітньої програми: «Освітньо-професійна»

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування»**

Затверджена наказом від 25.11.2024 р. № 2095 “С”.

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2025 року 10 листопада.

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, Концепція розвитку відкритої науки в НАПН України на 2024-2030 роки; посібники, словники, довідники, методична, наукова література щодо теми дослідження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- 1. Проаналізувати сутність і зміст понять «соціальна активність» та «студентське самоврядування» в сучасному освітньому процесі.*
- 2. Визначити особливості організації студентського самоврядування та його вплив на формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей.*
- 3. Охарактеризувати педагогічні умови, що сприяють розвитку соціальної активності майбутніх педагогів засобами студентського самоврядування.*
- 4. Провести емпіричне дослідження рівня соціальної активності студентів та розробити практичні рекомендації щодо її формування.*

Дата видачі завдання: 27.11.2024 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ **Сироєжко О.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання _____ **Майборода А.О.**

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок, з яких 76 сторінки припадають на основну частину тексту. Робота містить 2 рисунки, 1 додаток. Список використаних джерел включає 65 найменувань українських і зарубіжних наукових праць, що забезпечує комплексність теоретико-методологічного підґрунтя дослідження.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено теоретико-методологічну базу, методи наукового аналізу, наукову новизну й практичне значення отриманих результатів. Актуальність зумовлена потребою у формуванні соціально активної, відповідальної й ініціативної особистості майбутнього педагога, здатного до ефективної громадянської та професійної самореалізації. Показано значення студентського самоврядування як дієвого засобу виховання громадянських і соціальних компетентностей, що набувають особливої ваги в умовах модернізації української системи освіти.

Перший розділ «Теоретичні основи дослідження формування соціальної активності студентського самоврядування» присвячений аналізу наукових підходів до трактування понять «соціальна активність», «громадянська позиція», «самоврядування студентів». Висвітлено філософські, соціологічні, психологічні та педагогічні аспекти проблеми. Узагальнено концептуальні підходи до соціалізації молоді, визначено структурні компоненти соціальної активності (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та ціннісний). Проаналізовано особливості впливу освітнього середовища на становлення соціально активної особистості та охарактеризовано педагогічні можливості студентського самоврядування у вихованні громадянської відповідальності майбутніх педагогів.

Другий розділ «Педагогічні умови формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей» розкриває процес, етапи та логіку

проведення емпіричного вивчення. Наведено характеристику вибірки — 113 здобувачів гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України віком від 18 до 22 років. Дослідження проведено з використанням авторської анкети, розробленої на основі шкали Лайкерта, яка подана у додатку А. Анкетування було анонімним і спрямованим на визначення рівня соціальної активності, мотивації участі у студентському самоврядуванні та впливу цієї діяльності на особистісний розвиток студентів. Отримані результати статистично оброблено та подано у вигляді таблиць і діаграм.

Третій розділ «Емпіричне дослідження формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування» узагальнює результати дослідження та пропонує авторську модель розвитку соціальної активності студентів. У моделі поєднано цільовий, змістовий, процесуальний та оцінно-результативний компоненти, які забезпечуються педагогічними механізмами мотивації, організаційної підтримки, партнерської взаємодії та рефлексії. Визначено педагогічні умови ефективного формування соціальної активності — створення сприятливого соціально-освітнього середовища, розвиток волонтерської ініціативи, підтримка студентського лідерства, інтеграція виховного компоненту у навчальний процес. На основі емпіричних даних запропоновано комплекс практичних рекомендацій для підвищення ефективності студентського самоврядування як виховного ресурсу університету.

У загальних висновках підбито підсумки теоретичного й емпіричного етапів дослідження, обґрунтовано ефективність авторської моделі та доведено, що активна участь у студентському самоврядуванні сприяє розвитку громадянської зрілості, комунікативної культури, відповідальності та лідерських якостей майбутніх педагогів. Наукова новизна роботи полягає у створенні цілісної педагогічної моделі формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей, уточненні змісту поняття «соціальна активність студента» та визначенні педагогічних умов її ефективного розвитку. Практичне значення результатів полягає у можливості застосування запропонованої моделі

та рекомендацій у діяльності органів студентського самоврядування, у виховній роботі закладів вищої освіти й у системі підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: соціальна активність, студентське самоврядування, здобувачі педагогічних спеціальностей, громадянська зрілість, педагогічні умови, лідерство, самореалізація, виховне середовище.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	12
1.1. Сутність і зміст поняття «соціальна активність», «студентське самоврядування» у сучасному освітньому процесі.....	12
1.2. Особливості студентського самоврядування та його вплив на соціальну активність.....	21
Висновок до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	34
2.1 Характеристика та структура процесу формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей.....	34
2.2 Мотиваційні чинники, що сприяють формуванню соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей.....	39
2.3 Класифікація педагогічних умов формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування.....	44
Висновки до другого розділу.....	57
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	58
3.1. Методика і організація діагностики рівня розвитку соціальної активності засобами студентського самоврядування.....	58
3.2. Діагностика вихідного рівня сформованості соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування.....	61
3.3. Рекомендації щодо формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування.....	70
Висновки до третього розділу.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Актуальність. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується складними процесами демократизації, європейської інтеграції та трансформації освітнього простору. У цих умовах формування соціальної активності студентської молоді стає ключовою педагогічною проблемою, адже саме студенти становлять ту категорію громадян, яка у найближчому майбутньому визначатиме напрями суспільного розвитку та впливатиме на якість національної системи освіти. Майбутні педагоги, зокрема здобувачі гуманітарно-педагогічних спеціальностей, відіграють особливу роль у цьому процесі, оскільки їхня професійна діяльність пов'язана не лише з передачею знань, а й з вихованням громадянських і моральних цінностей у підростаючого покоління. Саме тому підготовка соціально активних педагогів набуває особливої актуальності, оскільки від їхнього рівня громадянської зрілості та соціальної відповідальності залежатиме ефективність виховної роботи у майбутньому.

Студентське самоврядування постає одним із найефективніших механізмів формування соціальної активності здобувачів вищої освіти. Його діяльність забезпечує створення умов для практичного відпрацювання демократичних процедур, формування лідерських якостей, здатності до організації колективної роботи та прийняття відповідальних рішень. Воно дозволяє студентам не лише реалізовувати власні ініціативи, а й виступати повноправними учасниками освітнього процесу, здатними впливати на його якість та зміст. Самоврядна діяльність інтегрує освітні, виховні та соціалізаційні аспекти, завдяки чому студенти набувають досвіду колективної взаємодії, толерантності, комунікативності та відповідальності, що є необхідними характеристиками майбутнього педагога.

Особливої актуальності проблема формування соціальної активності набуває у контексті суспільно-політичних викликів, які переживає Україна. Потреба у вихованні громадян, здатних до конструктивної участі у розбудові демократичного суспільства, до захисту національних інтересів та розвитку

громадянського суспільства, ставить перед системою освіти завдання готувати педагогів нового типу — активних, ініціативних, готових до відповідальності за результати колективної діяльності. Саме педагогічні працівники мають стати агентами соціальних змін, які не лише виконуватимуть освітні функції, а й формуватимуть ціннісні орієнтири молоді, залучатимуть її до громадянської активності, прищеплюватимуть потребу в соціально значущій діяльності.

Актуальність проблеми також підсилюється необхідністю модернізації системи студентського самоврядування у закладах вищої освіти України. Попри законодавче закріплення його ролі, практика засвідчує, що у багатьох випадках самоврядування виконує формальні функції, не розкриваючи свій потенціал як інструмент соціалізації студентської молоді. Це вимагає наукового осмислення педагогічних умов і механізмів, здатних підвищити ефективність роботи органів самоврядування, перетворивши їх на дієвий чинник формування соціальної активності майбутніх педагогів. Розробка таких умов має не лише науково-теоретичне, а й значне практичне значення, адже результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення виховної роботи у закладах вищої освіти, а також для підготовки методичних рекомендацій щодо організації студентського самоврядування.

У сукупності зазначене підкреслює, що формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей є важливою складовою освітнього процесу, яка забезпечує розвиток громадянського суспільства, демократизацію освіти та підготовку педагогів до виконання виховної місії у нових соціально-історичних умовах. Проблема набуває не лише теоретичного, а й прикладного значення, оскільки її вирішення спрямоване на підвищення якості професійної підготовки майбутніх педагогів і забезпечення їхньої здатності виховувати нові покоління соціально активних, відповідальних і громадянсько зрілих особистостей.

Мета дослідження: вивчення рівня сформованості соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей та визначення ролі органів

студентського самоврядування у процесі розвитку соціально значущих якостей майбутніх педагогів

Об'єкт дослідження: формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови та можливості студентського самоврядування як засобу формування соціальної активності майбутніх педагогів.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність і зміст понять «соціальна активність» та «студентське самоврядування» в сучасному освітньому процесі.
2. Визначити особливості організації студентського самоврядування та його вплив на формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей.
3. Охарактеризувати педагогічні умови, що сприяють розвитку соціальної активності майбутніх педагогів засобами студентського самоврядування.
4. Провести емпіричне дослідження рівня соціальної активності студентів та розробити практичні рекомендації щодо її формування.

Для досягнення поставленої мети та реалізації завдань було використано комплекс методів, які поділяються на теоретичні та емпіричні.

До теоретичних методів належав аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукових джерел із педагогіки, психології, соціології та освітнього менеджменту, що дозволило систематизувати наукові підходи до проблеми соціальної активності й студентського самоврядування. Використання методу класифікації забезпечило виокремлення структурних компонентів соціальної активності, а метод моделювання дозволив створити концептуальну модель її формування у здобувачів педагогічних спеціальностей. Теоретичний аналіз нормативних документів у сфері вищої освіти та студентського самоврядування сприяв з'ясуванню особливостей його організаційно-правового забезпечення в Україні.

До емпіричних методів було віднесено анкетування студентів гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України, спрямоване на діагностику рівня сформованості соціальної активності та визначення ролі органів самоврядування у цьому процесі. Для обробки результатів застосовувались кількісні методи (статистична обробка даних, визначення середніх показників, виявлення тенденцій) та якісний аналіз відповідей респондентів, що дозволило комплексно інтерпретувати емпіричний матеріал. Використання методу педагогічного спостереження сприяло фіксації особливостей участі студентів у самоврядних заходах, а метод узагальнення практичного досвіду студентських організацій дозволив зіставити емпіричні результати з наявними практиками у сфері вищої освіти.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та науковому обґрунтуванні авторської моделі формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування. Уперше запропоновано структуру моделі, яка інтегрує цільовий, змістовий, процесуальний та оцінно-результативний компоненти, функціонування яких забезпечується комплексом педагогічних механізмів – мотивації, організаційної підтримки, партнерської взаємодії та рефлексії. Уточнено понятійний апарат дослідження щодо трактування соціальної активності майбутніх педагогів як інтегративної особистісної якості, що поєднує громадянську свідомість, ініціативність, готовність до волонтерської та громадської діяльності. Розширено уявлення про роль студентського самоврядування як чинника формування громадянської зрілості та професійно значущих компетентностей.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання авторської моделі та розроблених на її основі рекомендацій у діяльності органів студентського самоврядування закладів вищої освіти. Запропоновані методичні підходи можуть бути інтегровані у виховну систему факультетів і університетів з метою підвищення рівня соціальної активності студентів. Матеріали дослідження доцільно застосовувати при організації тренінгів для студентських лідерів, підготовці методичних посібників із питань

розвитку студентського самоврядування, а також у процесі викладання педагогічних дисциплін, що висвітлюють проблеми громадянського виховання та соціалізації молоді. Емпіричні результати можуть бути використані для вдосконалення системи моніторингу рівня соціальної активності студентів і як база для подальших наукових досліджень у сфері педагогіки вищої школи.

Структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота містить вступ, три розділи, висновки до розділів, висновки, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1.1. Сутність і зміст поняття «соціальна активність», «студентське самоврядування» у сучасному освітньому процесі

У сучасному освітньому просторі формування соціальної активності студентського самоврядування постає як багатосаровий і багатфакторний процес, що поєднує в собі як індивідуальні мотиваційні чинники особистості, так і структурні можливості освітнього середовища. Соціальна активність, розглянута у контексті вищої школи, не може обмежуватися суто участю в організованих студентських заходах; вона є відображенням внутрішнього прагнення до участі в житті академічної спільноти, здатності до креативного генерування ініціатив та відповідального співтворення соціального простору [3]. У даному аспекті соціальна активність виступає динамічною категорією, що включає в себе когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий компоненти: студент не лише усвідомлює важливість свого соціального статусу і ролі в університеті, але й виявляє емпатійну залученість у вирішення актуальних питань, готовність до колективної рефлексії та конструктивної взаємодії з різними суб'єктами освітнього процесу.

Розкриття сутності студентського самоврядування вимагає звернення до його історико-теоретичних витоків, у яких воно постало як інститут громадянського виховання і соціального партнерства у системі освіти. Сьогодні студентське самоврядування сприймається не лише як один із механізмів формальної участі студентів у вирішенні питань навчально-виховного, побутового та дозвілєвого характеру, а й як майданчик для практичного оволодіння лідерськими компетенціями, соціокультурними навичками та інструментами адвокації [7, с. 92]. Воно забезпечує студентів можливістю реалізувати право на самовизначення, прокладає місток між академічною

науковою спільнотою та безпосереднім соціумом, сприяючи розвитку професійної ідентичності й соціальної відповідальності майбутніх фахівців.

Взаємозв'язок понять «соціальна активність» та «студентське самоврядування» проявляється в тому, що активність у соціальній сфері є внутрішнім ресурсом, що живить діяльність органів самоврядування, а їхній інституційний каркас забезпечує сприятливі умови для трансформації індивідуальних ініціатив у колективні проєкти та програми. На когнітивному рівні соціально активний студент володіє системою знань про механізми групової взаємодії, основи соціальної психології, моделі лідерства та управління конфліктами, що дає йому змогу більш свідомо включатися в роботу студентського парламенту чи ради. Емоційно-ціннісний компонент передбачає формування у студентів ціннісного ставлення до успіху спільноти як цілого, яке виражається через емпатію, альтруїстичні вчинки та готовність до громадянської солідарності. Поведінкова сторона проявляється в реальних акціях: організації волонтерських ініціатив, проведенні соціальних кампаній, участі в проєктах покращення студентського простору [10].

З погляду соціально-психологічних теорій, активність студентів у межах самоврядування формується під впливом мотиваційної спрямованості (як внутрішньої, так і зовнішньої), когнітивних схем (образу «ідеального студента», лідера, агента змін) та групових норм, закладених у традиціях конкретного навчального закладу [26]. Особлива роль належить середовищним чинникам: підтримці з боку викладацького корпусу, наявності ресурсного забезпечення (фінансового, інформаційного, організаційного), відкритості адміністративних структур до діалогу зі студентами. Тобто соціально активний студентсько-лідерський рух є індикатором якості академічного середовища, а ефективність студентського самоврядування — маркером ступеня розвитку партнерських відносин між усіма учасниками освітнього процесу.

Важливим аспектом є підкреслення дидактичної функції студентського самоврядування, яке виступає як форма навчання через діяльність. Під час організації конференцій, фестивалів, соціальних проєктів студенти опановують

навички стратегічного планування, проектного менеджменту, міжособистісної комунікації та публічних виступів. Саме така практика трансформує сформовані в аудиторії теоретичні знання у компетенції, необхідні для успішної професійної та соціальної інтеграції у майбутньому. Отже, студентське самоврядування відіграє роль каталізатора розвитку соціальної активності, стимулюючи саморефлексію, спостереження за власною діяльністю та аналіз її результативності.

Загалом, теоретичне осмислення сутності та змісту понять «соціальна активність» і «студентське самоврядування» в сучасному освітньому процесі має багатовимірний характер. Воно ґрунтується на поєднанні мотиваційно-ціннісних, когнітивно-поведінкових та інституційно-організаційних елементів. Саме така інтегральна перспектива дозволяє глибоко зрозуміти механізми виникнення та розвитку соціально активної позиції студентів, а також оцінити роль студентського самоврядування як каталізатора цього процесу [1]. Детальний аналіз теоретичних підходів, виявлення ключових факторів і механізмів взаємодії створює фундамент для подальшого емпіричного дослідження та розробки практичних рекомендацій із підвищення ефективності роботи студентських органів влади у вищих навчальних закладах.

У рамках теоретичного осмислення поняття «соціальна активність» корисним є звернення до підходу О.Безпалько, яка визначає соціальну активність як динамічне утворення, суб'єктом-носієм якого є людина [8]. Через систему зв'язків із навколишнім соціальним середовищем у процесі пізнання, діяльності та міжособистісного спілкування індивід не лише пристосовується до наявних умов, але й свідомо змінює їх відповідно до власних цілей і ціннісних орієнтацій. О. Безпалько підкреслює, що прояви соціальної активності варіюються в залежності від балансу між виконанням соціальних обов'язків у суспільно значущій діяльності та індивідуальними установками на власну активність, що зумовлює багатоаспектність цього феномену [8]. Таким чином, соціальна активність виступає не просто реактивним відгуком на зовнішні стимули, а процесом цілеспрямованої взаємодії й трансформації середовища, у

якому індивід є одночасно і суб'єктом, і об'єктом змін. Ця дефініція допомагає поглибити розуміння соціальної активності як інтегративного явища, що охоплює когнітивні, мотиваційні та поведінкові складові й виступає основою для розвитку студентського самоврядування як ефективного інструмента самореалізації та суспільного агентства.

У контексті нашого дослідження положення С. Грабовської та С. Чолій дозволяють поглибити розуміння соціальної активності як динамічного поєднання внутрішніх і зовнішніх складових [17]. Якщо звернутися до їхньої дефініції як «інтеграційної характеристики самоорганізації та мотиваційно-ціннісної орієнтації», ми бачимо, що соціальна активність у студентському самоврядуванні постає не просто як набір окремих дій, а як єдиний психологічний конструкт, де «самоорганізація» сплітається з усвідомленим вибором цілей і цінностей. У рамках нашого дослідження це означає, що формування здатності студентів до самоконтролю та управління власними ресурсами є фундаментом для подальшої реалізації колективних проєктів і ініціатив.

Подальша частина цитати — «соціально спрямована діяльність та поведінка, взаємодію із членами колективу й соціальним середовищем» — підкреслює роль міжособистісних зв'язків у розвитку лідерських компетенцій [17, с. 172]. Ми спостерігаємо, що чітке усвідомлення студентами значущості колективних цілей (мотиваційно-ціннісна орієнтація) сприяє активнішому обміну ідеями та ресурсами між різними секторами студентського самоврядування. Саме через такі взаємодії формується здатність до координації спільних зусиль, що відповідає представі авторів про соціальну активність як здатність «взаємодіяти... при виконанні соціально значущої діяльності».

Критично важливим для нашого дослідження є те, що інтеграційний підхід С. Грабовської й С. Чолій поєднує внутрішньоособистісні механізми з зовнішньою поведінкою. З одного боку, це дозволяє нам виокремити фактори мотивації — готовність брати на себе відповідальність, відчуття власної компетентності й ціннісна прихильність до студентських ініціатив [17]. З іншого

— дає змогу побачити, як ці мотиваційно-ціннісні установки матеріалізуються в конкретних діях: організації заходів, веденні переговорів з адміністрацією, залученні нових учасників до роботи органів самоврядування. Завдяки такому синтезу «інтеграційної характеристики самоорганізації» та «соціально спрямованої поведінки» ми отримуємо комплексну модель, яка лягає в основу рекомендацій щодо розвитку соціальної активності студентів.

У рамках нашого дослідження позиція А. Котелевць доповнює й розширює розуміння соціальної активності як ключового ресурсу студентського самоврядування [29, с. 136]. По-перше, акцент на багатогранності процесу та «якісній характеристиці просоціальної спрямованості особистості» дозволяє нам виділити соціальну активність не лише як набір дій, але як властивість особистості, що інтегрує потреби, цінності та вольові характеристики студента. Це співзвучно з нашим завданням виявити, які внутрішні ресурси (мотиваційно-ціннісні установки, самоорганізація, воля) найбільше стимулюють участь у самоврядуванні.

По-друге, твердження, що соціальна активність «виступає необхідною умовою різнобічного розвитку особистості, елементом прискорення соціального розвитку» [14, с. 136], підкреслює роль самоврядування як освітньої практики, здатної одночасно сприяти і професійному, і громадянському становленню студентів. Нарешті, розгляд розвитку соціальної активності «як процесу зміни особистості, який обумовлюється соціальним, соціально-педагогічним впливом та може змінити життєві переконання» відкриває перспективу динамічного аналізу ефективності різних інтервенцій. У нашому дослідженні це означає, що ми маємо оцінювати не тільки короткострокові результати (кількість заходів, залучених студентів), а й відстрочені зміни в ціннісно-мотиваційній сфері учасників. Такий підхід дозволить не лише описати, але й спрогнозувати довгострокові трансформації лідерської та громадянської ідентичності студентів під впливом самоврядуванських практик.

Соціальна активність виступає тим каталізатором, який безпосередньо визначає ефективність студентського самоврядування як інституційного

механізму розвитку університету. Активна залученість студентів у життя академічної спільноти формує живий потік зворотного зв'язку між адміністрацією закладу та його безпосередніми бенефіціарами — майбутніми фахівцями [20]. Саме завдяки високому рівню соціальної активності молодь здатна оперативно виявляти потреби та ініціювати зміни, що відповідають викликам XXI століття: оновлення навчальних програм, впровадження сучасних методів управління, створення творчих і професійних платформ.

Кожний крок уперед у роботі органів студентського самоврядування супроводжується проявами соціальної активності — від генерації ініціатив і формування проєктних команд до реалізації заходів із широким залученням студентської спільноти [26]. Таке поєднання «постійної зміни завдань, методів, організаційних механізмів і управлінських методик» з живою участю студентської молоді створює ефект синергії: університет отримує конкурентну перевагу завдяки гнучкості та інноваційності, а самі студенти набувають досвіду колективного лідерства і соціальної відповідальності. Отже, рівень соціальної активності студентів є безпосереднім індикатором спроможності закладу швидко адаптуватися до зовнішніх викликів та впроваджувати зміни, які формують його інституційний потенціал.

Розгляд різноманітних підходів до визначення студентського самоврядування відкриває його багатогранну природу та широкий спектр функціональних і виховних можливостей. В. Бобрицька підкреслює, що самоврядування—це «засіб підвищення ефективності виховання особистості» [1], оскільки воно формує вміння ставити цілі, планувати діяльність, координувати дії та здійснювати самоконтроль. Цей процес безпосередньо активізує внутрішні мотиваційно-ціннісні ресурси студентів, що є критерієм їх соціальної активності.

Т. Веретенко і Л. Шеїна акцентують соціалізуючу роль самоврядування, створення «сприятливого клімату для всебічного розвитку» та усвідомлення студентами відповідальності за власний освітній простір [3]. Це узгоджується з ідеєю соціальної активності як інтеграційної характеристики, що поєднує

самоорганізацію з міжособистісною взаємодією. О. Кулінченко звертає увагу на управлінську природу самоврядування, де всі функції виконують студенти, а педагогічна підготовка визначає їхню ефективність [9]. Такий підхід підкреслює потребу у навчанні лідерським і адміністративним навичкам як ключових компонентів соціальної активності.

Б. Набока розглядає самоврядування як «результат спрямованих на розвиток колективу педагогічних дій», що формують громадянську позицію через залучення до управління [12]. Сучасні вчені узагальнюють цю роль, виокремлюючи самоврядування як форму позанавчальної діяльності для вирішення спільних проблем, поліпшення умов навчання й дозвілля, стимулюючи творчий і науковий розвиток [17]. Його основу становлять принципи самоорганізації, саморегуляції, добровільності та недопущення примусу, що геометрично збільшує мотивацію до участі.

Т. Гребенник порівнює студентське самоврядування з волонтерським рухом, акцентуючи на безкорисливості й готовності служити громаді [4]. Усі ці підходи дозволяють сформулювати узагальнене визначення:

Студентське самоврядування — це різновид самоорганізації студентів закладів вищої освіти, що передбачає представництво і захист їхніх прав і інтересів, організацію та реалізацію просоціальних ініціатив, розвиток управлінських і лідерських компетенцій, а також формування громадянської позиції на засадах добровільності, демократії та взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу.

Узагальнюючи, студентське самоврядування виступає комплексним інструментом розвитку соціальної активності, об'єднуючи в собі виховні, управлінські та соціалізуючі функції, що забезпечують цілеспрямовану трансформацію особистості й сприяють прискоренню соціального розвитку навчального закладу.

У нормативно-правовому полі України студентське самоврядування закріплене в Законі «Про вищу освіту» як «право і можливість здобувачів вищої освіти вирішувати питання навчання і побуту, захисту своїх прав та інтересів

студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти» [10]. Цей юридичний визначник підкреслює як індивідуальні права студентів, так і їхню колективну відповідальність за якість навчального та соціального середовища університету. Ми поділяємо позицію Т. Буяльської, згідно з якою ефективне самоврядування базується на усвідомленій демократичній позиції студентства та добровільній основі його об'єднання. Така модель передбачає чітке дотримання законодавства України, відкритість процедур та реальну співпрацю у рамках ієрархії

Розгляд студентського самоврядування як виховного чинника дозволяє побачити його багатовимірний вплив на соціальну активність молоді. По-перше, акцент на «плануванні, виконанні та оцінці діяльності» свідчить про те, що студенти не лише беруть участь у вже готових заходах, а й формують власні проєктні траєкторії, опановуючи навички стратегічного мислення й самооцінки результатів, що безпосередньо стимулює внутрішню потребу до самоорганізації та відповідального прийняття рішень. По-друге, підкреслення «впливу на свідомість особистості як незалежного фактора» означає, що самоврядування стає не просто рамкою для дій, а середовищем, у якому трансформуються життєві установки й ціннісні орієнтації – ключові детермінанти соціальної активності згідно з А. Котелевць.

Етапний підхід Є. Сухової (адаптаційно-діагностичний, проєктно-дослідницький, організаційно-виховний та професійний) інтегрує в собі мотиваційно-ціннісний і поведінковий компоненти соціальної активності. На першому етапі студенти діагностують власні ресурси та виявляють індивідуальні потреби, що створює мотиваційно-вольову основу для включення в колективні процеси. Проєктно-дослідницька фаза дає можливість застосувати набуті знання на практиці, закріпити соціальну взаємодію й розвинути комунікативні навички, а організаційно-виховний етап поглиблює ціннісну орієнтацію та формує модель лідерства через рефлексію і зворотний зв'язок. Нарешті, професійний ступінь забезпечує трансляцію досвіду в майбутню кар'єру, зміцнюючи переконання в соціальній значущості власних дій.

Отже, завдяки поєднанню принципів демократичності, добровільності та чітко структурованих етапів діяльності в самоврядуванні, університет створює простір для цілеспрямованого розвитку соціальної активності [28]. Цей підхід не лише розв'язує поточні завдання академічного та соціального середовища, а й формує в студентів стійкі внутрішні мотивації й компетенції, необхідні для сталого громадянського лідерства і продовження соціально значущої діяльності за межами навчального закладу.

Позиція Д. В. Рогаткіна розширює інституційно-правовий контекст студентського самоврядування, підкреслюючи його колективно-правову природу. По-перше, акцент на тому, що це «право, яким володіють ... учні, педагоги і батьки», виокремлює самоврядування не як ексклюзивну прерогативу студентів, а як систему взаємопов'язаних інтересів усіх учасників освітнього процесу. У межах нашого дослідження цей підхід варто розглядати як додатковий ресурс мотивації, оскільки залучення викладачів і батьків до інституалізації студентських ініціатив сприяє формуванню більш стійких соціальних зв'язків і створенню сприятливого середовища для реалізації проєктів самоврядування.

По-друге, твердження про «обов'язок адміністрації ... надати можливість цим правом скористатися» підкреслює, що успіх будь-якої студентської ініціативи прямо залежить від структурної підтримки. Для нашого емпіричного блоку це означає необхідність включити до моделі оцінювання рівня соціальної активності показники адміністративного сприяння: наявність ресурсів (аудиторій, фінансування, методичної допомоги), чіткі процедури погодження ініціатив та регулярні канали зворотного зв'язку між студентськими органами і керівництвом закладу.

З урахуванням інтеграційних характеристик соціальної активності (самоорганізація, мотиваційно-ціннісні установки, поведінкові прояви), роль адміністрації слід трактувати як зовнішній каталізатор, який або підсилює внутрішні прагнення студентів, або, у разі відсутності підтримки, створює бар'єри для їх реалізації. Таким чином, аналіз цитати Рогаткіна в контексті нашої

роботи показує, що ефективне студентське самоврядування неможливе без поєднання особистісної мотивації студентів із нормативно-інституційними гарантіями та активною участю всіх зацікавлених сторін освітнього процесу.

Отже, соціальна активність у контексті студентського самоврядування постає як складне, багатовимірне явище, що поєднує мотиваційно-ціннісні орієнтації, когнітивні установки, поведінкову готовність до участі та інституційну підтримку з боку освітнього середовища. Вона не лише визначає ефективність самоврядування як соціального інституту, а й виступає ключовим чинником формування громадянської позиції, лідерських якостей і професійної ідентичності студентів. Комплексний теоретичний аналіз дозволяє сформулювати цілісне бачення механізмів розвитку соціальної активності, що слугує підґрунтям для подальших емпіричних досліджень та вдосконалення практик студентського самоврядування у вищих навчальних закладах.

1.2. Особливості студентського самоврядування та його вплив на соціальну активність

Організація внутрішнього життя здобувачів вищої освіти дедалі більше постає у фокусі уваги викладачів, педагогів, соціологів, освітологів та дослідників молодіжної політики. Вищий навчальний заклад є не лише інституцією трансляції знань, а й простором соціалізації, де формуються лідерські риси, ціннісні орієнтири, моделі відповідальної поведінки. Соціальна активність студентської молоді в цьому контексті виступає інтегральною характеристикою її готовності до взаємодії, участі в управлінських процесах, захисту власних прав і формування громадянської ідентичності. Саме в межах студентських ініціатив, які здійснюються за підтримки або в межах університетських структур, формується специфічне середовище для набуття досвіду самоорганізації, комунікації, колективного вирішення проблем [28].

Особливістю такої діяльності є поєднання нормативно визначених функцій з елементами неформальної ініціативності. У контексті європейського

освітнього простору, до якого інтегрується Україна після приєднання до Болонського процесу, участь студентства у процесах управління є не лише правом, а й індикатором демократизації освітнього простору. Формально визначені завдання студентських представницьких структур охоплюють широкий спектр сфер: від контролю за дотриманням прав студентів до участі в організації дозвілля, сприяння науковій діяльності, реалізації міжнародних проєктів і забезпечення зворотного зв'язку між адміністрацією і студентськими колективами.

Соціальна активність у цьому випадку набуває ознак не лише інституційної поведінки, а й є показником сформованого усвідомлення суб'єктності у власному соціальному просторі. В умовах функціонування таких структур виникає система горизонтальних зв'язків між студентами, а також вертикальних каналів взаємодії з адміністративним корпусом закладу вищої освіти. З огляду на специфіку вікових та соціокультурних особливостей молоді, така діяльність має виразну мотиваційну складову: студенти, які залучаються до подібних практик, частіше демонструють високу громадянську відповідальність, організаційні здібності, комунікативну активність [28].

Поряд із цим, у структурі взаємодії між студентською спільнотою та адміністрацією університетів особливої ролі набуває довіра. У дослідженнях освітнього середовища підкреслюється, що саме органи, які представляють інтереси студентства, користуються найбільшою довірою серед молоді. Цей чинник критично важливий для ефективності їх функціонування. Формується своєрідна «соціальна платформа», яка дозволяє реагувати на потреби студентської спільноти оперативно, гнучко і, що найголовніше, з урахуванням внутрішнього контексту студентського середовища. Це є важливою передумовою для реалізації прав студентів, зокрема щодо умов проживання, організації дозвілля, вирішення побутових проблем, академічної мобільності тощо.

Невід'ємною ознакою такої форми участі є самостійність ухвалення рішень у межах компетенцій, яка дозволяє студентам формувати й реалізовувати

власні ініціативи. Це створює можливості для розвитку критичного мислення, навичок стратегічного планування, відповідальності за колективне благо [22]. Окрім того, сама процедура обрання представників до керівних структур, заснована на принципах демократичності та рівноправності, є ціннісно важливою: вона моделює досвід політичної участі, репрезентує механізм прямої демократії та сприяє формуванню політичної культури в її широкому розумінні.

Варто наголосити на освітньо-виховному потенціалі залучення студентів до самостійного організаційного життя. Участь у реалізації студентських проєктів, розробці ініціатив, проведенні внутрішніх опитувань, обговорення стратегій розвитку університету сприяє формуванню активної життєвої позиції. Досвід розв'язання реальних проблем навчального, побутового чи організаційного характеру дозволяє сформувати навички соціального управління [20, с. 81]. Таким чином, реалізація функцій, які умовно можна класифікувати як управлінські, дозволяє студенту не лише відчувати себе частиною освітньої спільноти, а й опанувати м'які навички (*soft skills*), що мають суттєве значення для майбутньої професійної самореалізації.

На рівні щоденного функціонування подібних структур важливим є також сприяння творчій, науковій, волонтерській діяльності. Активне залучення до позааудиторної діяльності дозволяє неформально структурувати студентське середовище, підвищує рівень згуртованості, створює простір для самоідентифікації та самовираження. Через діяльність гуртків, клубів за інтересами, студентських медіа чи дебатних клубів студенти набувають досвіду командної роботи, відповідальності, опановують механізми досягнення соціального компромісу.

Аналізуючи вплив подібних структур на рівень соціальної активності, необхідно зважати й на наявність опосередкованого впливу: сам факт існування активного середовища, у якому студент може реалізувати себе, сприяє підвищенню загальної задоволеності від навчання, зменшенню тривожності, відчуттю безпеки та підтримки [18, с. 174]. Це підтверджують результати досліджень, зокрема в межах студентської соціології, де чітко простежується

кореляція між ступенем залученості студента до внутрішнього життя університету та його рівнем соціального оптимізму, відчуттям контролю над подіями, що відбуваються у його середовищі.

Особливої актуальності вказані процеси набули в умовах післяреволюційного періоду в Україні, в якому активна молодь стала не лише спостерігачем, а й рушійною силою суспільних змін. Тому підтримка студентських ініціатив у закладах вищої освіти є не лише внутрішньо-організаційною задачею, але й важливим елементом загальнодержавної молодіжної політики. Інвестування в розвиток студентської активності, створення умов для функціонування відповідних структур, підтримка самостійних рішень та ініціатив мають безпосередній вплив на якість майбутнього громадянського суспільства.

Узагальнюючи, студентські ініціативи та форми участі в університетському житті формують багатоаспектний простір розвитку соціальної активності. У межах цього простору відбувається формування нових соціальних ролей, трансляція цінностей активного громадянства, розвиток умінь, необхідних для функціонування у відкритому демократичному суспільстві. Залучення студентів до управлінських, творчих, освітніх та волонтерських процесів є не лише необхідною умовою ефективного функціонування університету, а й важливою сходинкою становлення громадянської зрілості особистості.

У контексті трансформації вищої освіти та демократизації суспільного життя України, значного поширення набуває студентське самоврядування як форма самоорганізації студентської молоді, що водночас є механізмом соціалізації, демократичного навчання та активної участі в управлінні освітнім середовищем. Студентське самоврядування не лише виконує представницьку функцію, а й формує в учасників цінності громадянського суспільства, розвиває організаційні, комунікативні та лідерські якості, що є складовими соціальної активності особистості [19].

Студентське самоврядування за своєю суттю є інституційною формою залучення студентів до участі у вирішенні важливих питань життєдіяльності освітнього закладу, а також платформи для реалізації ініціатив, спрямованих на захист прав, інтересів та потреб студентства. Ця діяльність, відповідно до нормативно-правової бази, передбачає автономність, добровільність, виборність та публічність, що у сукупності створює сприятливі умови для розвитку соціальної активності студентської молоді. У цьому контексті студентське самоврядування є не просто елементом освітнього процесу, а простором реалізації соціальних ролей та практик, що сприяють формуванню суб'єктності особистості.

Однією з ключових особливостей студентського самоврядування є його потенціал як соціального інституту, що опосередковує процеси соціального становлення, забезпечує соціально-психологічну підтримку, стимулює самовираження та участь у соціально значущій діяльності. Через реалізацію проєктів, організацію волонтерських, культурних, спортивних та наукових заходів студентське самоврядування сприяє формуванню в студентів навичок командної роботи, комунікації, відповідальності, стратегічного мислення та проєктного менеджменту. Це, у свою чергу, формує підґрунтя для розвитку соціальної активності як інтегративної якості особистості, що включає мотиваційно-ціннісні, когнітивні та поведінкові компоненти.

Іншою важливою характеристикою студентського самоврядування є його здатність формувати соціальні зв'язки та горизонтальні комунікації в студентському середовищі. Завдяки цьому студентське самоврядування стає дієвим механізмом соціальної інтеграції, включення молоді до процесів спільного прийняття рішень, розвитку колективної ідентичності та усвідомлення значущості власної участі в соціальному житті навчального закладу [20]. Особливе значення має і те, що в умовах студентського самоврядування формується середовище рівних можливостей, де представники різних соціальних груп можуть взаємодіяти, обмінюватися досвідом, долати стереотипи та соціальні бар'єри.

Соціальна активність, яка формується в результаті участі у студентському самоврядуванні, виступає як здатність особистості до ініціативи, відповідальності та соціально орієнтованої поведінки в межах спільноти. Вона виявляється у готовності студента бути соціально значущим суб'єктом, брати участь у громадському житті, впливати на процеси прийняття рішень, реалізовувати соціальні ініціативи. Ця активність є водночас показником рівня соціальної зрілості та інтегрованості особистості у суспільні процеси. Варто зазначити, що наявність розвиненого студентського самоврядування в навчальному закладі корелює з високим рівнем інституційної довіри, громадянської самосвідомості та соціального оптимізму серед студентства.

Водночас ефективність студентського самоврядування як чинника формування соціальної активності залежить від низки зовнішніх та внутрішніх чинників. До зовнішніх можна віднести підтримку адміністрації закладу вищої освіти, наявність ресурсів, нормативне забезпечення, культурно-освітнє середовище, а також державну політику в сфері молодіжної участі. Внутрішні чинники пов'язані з рівнем мотивації, сформованістю громадянських компетентностей, психологічною готовністю до відповідальності та рівнем соціального досвіду учасників студентського самоврядування. Саме поєднання цих факторів визначає якість та глибину впливу самоврядної діяльності на особистісний розвиток студентів.

Слід відзначити, що студентське самоврядування, будучи простором для самореалізації, створює умови для набуття студентами досвіду соціального лідерства, що в сучасному суспільстві є ключовим ресурсом для кар'єрного та особистісного зростання [11]. Завдяки залученню до прийняття колективних рішень, організації соціальних ініціатив, комунікації з різними групами впливу студенти оволодівають базовими лідерськими компетенціями – здатністю вести за собою, приймати відповідальність, делегувати повноваження, вирішувати конфлікти. Такий досвід, отриманий у молодіжному середовищі, стає основою для активної громадянської позиції в майбутньому, а також сприяє формуванню

генерації лідерів демократичного типу, що спроможні діяти на засадах партнерства, толерантності та соціальної відповідальності.

Також важливою характеристикою студентського самоврядування є його роль у процесах демократичного навчання. На відміну від адміністративної моделі управління, студентське самоврядування передбачає формування культури відкритого діалогу, колективної відповідальності та саморефлексії. Це не лише сприяє глибшому залученню студентів до управлінських процесів, але й формує демократичну культуру мислення, що є запорукою стійкості громадянського суспільства.

У світлі сучасних викликів, пов'язаних із глобалізацією, цифровізацією та воєнним станом в Україні, студентське самоврядування набуває нових форм і сенсів. Воно дедалі частіше стає простором громадянської мобілізації, участі в благодійних та волонтерських ініціативах, інформаційного спротиву, психологічної підтримки та патріотичного виховання [28]. Таким чином, воно не лише сприяє розвитку соціальної активності в межах освітньої спільноти, але й виступає каталізатором ширших суспільних процесів. У цих умовах студентське самоврядування виконує функцію не лише представницьку, а й соціотрансформаційну, допомагаючи формувати покоління свідомих, активних, відповідальних громадян, здатних до солідарної дії й суспільного лідерства.

Отже, особливості студентського самоврядування як інституту соціалізації молоді обумовлюють його вплив на формування соціальної активності, яка виявляється як у поведінкових аспектах (участь у заходах, ініціативах, управлінні), так і в когнітивно-мотиваційній площині (ціннісні орієнтації, громадянська ідентичність, почуття соціальної відповідальності). У цьому контексті студентське самоврядування має розглядатися не лише як структурний елемент освітньої системи, а як важливий інструмент виховання нового типу особистості – активного, свідомого, ініціативного громадянина.

Оцінка сучасного стану та перспектив студентського самоврядування в Україні неможлива без врахування історичних, організаційних, нормативно-правових і соціокультурних аспектів, що визначають його місце в системі вищої

освіти. Висвітлені у працях К. Трибулькевича та С. Зубченка положення дають підстави для глибшого розуміння як потенціалу, так і бар'єрів розвитку студентського самоврядування, зокрема в контексті його соціальної активності [26].

Згідно з висновками К. Трибулькевич, формування ефективної системи студентського самоврядування потребує не лише нормативної врегульованості, а й скоординованої співпраці між адміністрацією, викладачами та самими студентами. За відсутності зацікавленості керівництва закладу освіти або без усвідомленої підтримки педагогічного колективу навіть найкраще організовані ініціативи можуть втрачати свій вплив або не отримувати відповідного визнання. Розподіл обов'язків, структурна чіткість, регулярність у проведенні засідань та інформаційна відкритість — усе це формує своєрідну інституційну культуру студентського самоврядування, в межах якої виробляються традиції демократичної участі студентів у житті ЗВО [28].

Проте, як слушно підкреслює С. Зубченко, ідея студентського самоврядування часто стикається з низьким рівнем інтересу або навіть байдужістю з боку студентів [11]. Причини цієї пасивності можуть бути різноманітними: від браку комунікації про права та можливості студентів до знецінення ролі участі в самоврядних органах у середовищі самого студентства. Недостатня поінформованість та неусвідомлення ролі студентського самоврядування як засобу реалізації соціальних, освітніх та кар'єрних можливостей знижують його потенціал як інструменту розвитку громадянської активності, критичного мислення та відповідальності.

Студентське самоврядування як елемент соціально-педагогічної системи вищого навчального закладу є значущим чинником формування активної громадянської позиції та розвитку соціальної активності молоді. Воно функціонує як простір ініціатив, де студенти отримують досвід соціальної взаємодії, вчаться приймати рішення, брати на себе відповідальність за колективну діяльність і представляти інтереси своєї спільноти. У цьому контексті студентське самоврядування розглядається як динамічне середовище,

у якому поєднуються самореалізація, соціалізація, розвиток лідерських якостей і формування внутрішньої мотивації до суспільно корисної діяльності.

Особливістю студентського самоврядування є його здатність до самоорганізації та горизонтальної взаємодії, яка ґрунтується на принципах добровільності, відкритості, демократії, рівноправності та відповідальності. Саме ці принципи створюють умови для розвитку критичного мислення, навичок комунікації, вміння працювати в команді, домовлятися та вирішувати конфлікти мирним шляхом. Активна участь у самоврядувальній діяльності є своєрідним соціальним тренажером, у межах якого студент набуває практичних навичок планування, організації, реалізації та оцінювання проєктної діяльності.

За спостереженнями Є. Сухової, студенти в процесі залучення до діяльності органів самоврядування проходять послідовні етапи організаційного розвитку — від адаптаційно-діагностичного до професійного. Кожен з цих етапів сприяє поглибленню розуміння соціальних процесів, формуванню рефлексивного мислення, підвищенню рівня внутрішньої мобілізації та соціального включення. Це підтверджує, що студентське самоврядування не обмежується лише представницькою функцією, а виконує системоутворюючу роль у формуванні соціально активного, відповідального громадянина.

З точки зору соціального розвитку, важливою є здатність самоврядних структур створювати умови для самореалізації кожного студента. Участь у реалізації студентських ініціатив дозволяє відчутти себе частиною колективу, навчитися відстоювати спільні інтереси, координувати дії, налагоджувати партнерство як всередині академічного середовища, так і за його межами. Це суттєво розширює соціальні зв'язки, підвищує рівень довіри між студентами та адміністрацією, сприяє розвитку громадянської свідомості.

Окремо варто відзначити роль самоврядування у формуванні лідерських якостей. Як зазначає О. Гулько, саме в умовах самоврядної діяльності студент має можливість розвивати стратегічне мислення, ініціативність, емоційний інтелект, здатність до соціального передбачення та нестандартного вирішення проблем [8]. Ці якості є особливо актуальними для майбутніх фахівців

соціогуманітарного спрямування, зокрема педагогів, психологів, соціальних працівників. Лідерство в межах студентського самоврядування — це не лише організаційна функція, а й форма відповідальності перед колективом.

Підвищення соціальної активності студентів через участь у самоврядних структурах також має виражений адаптаційний ефект. Студенти, які беруть участь у роботі таких органів, краще орієнтуються в структурі університетського середовища, швидше інтегруються у студентську спільноту, демонструють вищий рівень стресостійкості та готовності до соціальної взаємодії. Як вказують О. Гук та Н. Чернуха, саме активна діяльність у студентському самоврядуванні сприяє формуванню позитивної «Я-концепції», дозволяє молодій людині відчутися себе суб'єктом змін, що відбуваються у соціальному середовищі [7].

Серед інших важливих аспектів варто звернути увагу на вплив студентського самоврядування на мотиваційно-ціннісну сферу особистості. Участь у колективному прийнятті рішень, реалізація соціально значущих проєктів, оцінювання результатів власної діяльності сприяють формуванню внутрішньої мотивації до активної життєвої позиції. Студенти починають краще розуміти суспільну значущість своєї ролі, вчаться співвідносити особисті інтереси з інтересами колективу, набувають досвіду солідарності, толерантності та конструктивного впливу.

Таким чином, студентське самоврядування не лише виконує функцію соціального представництва, а й виступає важливим чинником формування соціальної активності молоді. Його особливості — варіативність, інституційна автономність, адаптивність, орієнтація на розвиток лідерського потенціалу — дозволяють студенту поступово перейти від ролі пасивного споживача освітніх послуг до активного творця соціального середовища. Участь у самоврядуванні стимулює відповідальність, громадянську зрілість і ініціативність, що є основою сталого демократичного суспільства.

Студентське самоврядування є важливим чинником формування соціальної активності молоді, адже створює умови для розвитку лідерських якостей, громадянської свідомості, відповідальності та комунікативних навичок.

Через участь у самоврядних структурах студенти набувають досвіду самоорганізації, взаємодії, колективного управління та реалізації соціальних ініціатив. Цей процес сприяє не лише інтеграції у студентське середовище, а й формуванню активної життєвої позиції, що є основою демократичного громадянського суспільства.

Висновок до першого розділу

У результаті ґрунтовного теоретичного аналізу встановлено, що соціальна активність студентської молоді є багатовимірним соціально-психологічним феноменом, який охоплює мотиваційні, когнітивні, емоційно-вольові та поведінкові компоненти. Соціальна активність визначається як готовність та здатність особистості брати участь у суспільно значущій діяльності, проявляти ініціативу, відповідальність і здатність до самореалізації у соціумі. Вона не є сталою характеристикою, а формується під впливом соціального середовища, системи цінностей, міжособистісних взаємин та інституційних можливостей. Особливе значення в цьому процесі має залучення молоді до самостійного прийняття рішень і організації спільної діяльності.

Визначено, що студентське самоврядування, як специфічна форма організації молодіжної участі, створює сприятливі умови для набуття студентами досвіду колективної відповідальності, міжособистісної взаємодії, демократичного діалогу та лідерства. З'ясовано, що участь у самоврядних структурах сприяє формуванню таких якостей, як самостійність, ініціативність, здатність до компромісу, критичного мислення та соціального прогнозування. У цьому контексті студентське самоврядування виконує не лише представницьку, але й виховну функцію, формуючи у молоді відчуття причетності до загальноуніверситетських процесів і здатність впливати на них. Це дозволяє розглядати самоврядування не лише як інструмент адміністрування, а як повноцінний механізм соціального розвитку.

Встановлено, що ефективність впливу студентського самоврядування на соціальну активність значною мірою залежить від організаційно-педагогічних умов, зокрема: відкритості керівництва ВНЗ до співпраці з молоддю, наявності реальних повноважень у самоврядних органів, інформаційної прозорості діяльності та підтримки ініціатив студентів. За сприятливих умов студентське самоврядування стимулює молодь до участі в культурних, просвітницьких, волонтерських, громадянських та професійних проектах, що сприяє інтеграції у соціум та розвитку лідерського потенціалу. За несприятливих – виникає імітація активності, що не дає відчуття суб'єктності. Тому важливо забезпечити такі інституційні механізми, які б дійсно дозволяли студентам реалізувати свій потенціал.

Доведено, що соціальна активність студентів є маркером рівня демократизації освітнього процесу, ступеня залучення молоді до прийняття рішень і доступності суспільних благ. Вона формується в результаті взаємодії зовнішніх (соціальних, культурних, політичних) і внутрішніх (ціннісних, мотиваційних, емоційних) факторів. Встановлено, що студенти, які беруть участь у самоврядуванні, краще адаптуються до професійного середовища, активніше взаємодіють з іншими соціальними інституціями, демонструють більший рівень соціальної відповідальності. Це вказує на важливість підтримки самоврядування як освітньо-виховного ресурсу.

Систематизовано сучасні наукові підходи до вивчення соціальної активності, серед яких виокремлено діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, суб'єктний та інституційний підходи. Доведено доцільність поєднання цих підходів у вивченні феномену соціальної активності студентів, оскільки лише міждисциплінарне бачення дає змогу всебічно охопити детермінанти та механізми її формування. Особливо актуальним є застосування суб'єктного підходу, який акцентує увагу на активній ролі самої особистості у процесі становлення соціального суб'єкта. Теоретичне дослідження підтвердило, що студентське самоврядування є не лише простором для розвитку комунікативних і організаційних навичок, але й потужним соціальним

інструментом формування активної громадянської позиції та соціальної відповідальності. Його значення в освітньому процесі виходить за межі внутрішньоінституційної функції й охоплює формування соціального капіталу, залучення до демократичної культури, розвиток соціальної стійкості. Отримані теоретичні висновки лягають в основу подальшого емпіричного дослідження, метою якого є виявлення реального впливу самоврядної діяльності на рівень соціальної активності студентів.

РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

2.1 Характеристика та структура процесу формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей

Формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей розглядається як комплексний і багатовимірний процес, що охоплює системну інтеграцію мотиваційно-ціннісних орієнтацій, когнітивних структур знань, діяльнісно-компетентнісних умінь та рефлексивно-метакогнітивних операцій. У межах наукового аналізу цей процес постає не як сума ізольованих елементів, а як динамічна система, здатна до саморегулювання й самоорганізації під впливом зовнішніх детермінант та внутрішніх ресурсів особистості. Такий підхід вимагає відмови від простого інструментального розуміння активності як кількісного показника участі й переходу до якісної моделі, що враховує рівні усвідомлення, ступінь автентичності дій, мотиви й контексти їх реалізації. Соціальна активність у цьому трактуванні є показником професійної ідентичності майбутнього педагога й критерієм його готовності виконувати роль соціального агента, здатного ініціювати зміни, мобілізувати учасників освітнього процесу та відповідально інтегруватися в локальні й глобальні громадські практики [26].

Понятійно-теоретична база дослідження обґрунтовується системно-діяльнісною парадигмою, теорією соціального капіталу та концепціями професійної ідентичності. Зі системного погляду процес формування соціальної активності містить кілька взаємопов'язаних рівнів: мотиваційно-ціннісний, який включає оцінні судження, громадянські й етичні установки, внутрішні стимули до участі; когнітивно-інформаційний, що визначається структурою знань про соціальні інститути, механізми колективної дії, педагогічні технології та нормативно-правове поле; діяльнісно-компетентнісний, що охоплює набір практичних умінь — організаційних, комунікативних, фасилітаційних,

проектних; рефлексивно-метакогнітивний, який реалізує процеси самоусвідомлення, критичної оцінки власного досвіду та стратегічного планування професійного становлення [37]. Взаємодія цих рівнів реалізується через механізми інтерналізації норм, мотиваційної детонації та трансформації навчального середовища у середовище практичного освоєння соціально-активних стратегій.

Характеристика кожного з компонентів передбачає детальну декомпозицію їхніх складових. Мотиваційно-ціннісний компонент являє собою поліваріантну систему мотивів та цінностей, що конвертуються в поведінкові наміри й стратегії. У його структурі співіснують професійні мотиви (прагнення до педагогічного впливу, самореалізації в освітній сфері), громадянські установки (відповідальність, соціальна солідарність), етичні орієнтації (повага до прав, етична дистанція, емпатія) та потреби автономії й компетентності. Ціннісна компонента визначає семантичне поле дій: наскільки ініціативи здобувача спрямовані на суспільну корисність, саморозвиток чи лише на зовнішнє підтвердження статусу [40]. Когнітивно-інформаційний пласт включає декларативні знання про соціальні процеси та процедурні знання — алгоритми організації роботи з групою, методики проектного менеджменту, інструментарій оцінки ефективності громадських ініціатив. Критичне мислення та рефлексивні стратегії в цьому контексті виступають модераторами корисності знань і запобігають мимовільній репродукції стереотипів чи пасивному імітуванню активності. Діяльнісно-компетентнісний компонент концентрується на розвиненості практичних навичок: планування і реалізації проєктів, ведення переговорів та колективних процедур прийняття рішень, адаптації технологій фасилітації до локального контексту, використанні засобів комунікації та цифрових платформ для мобілізації ресурсів. Рефлексивна домінанта забезпечує інтеграцію досвіду у самосвідомість, надає можливість коригування стратегій та підвищує трансфернавички в нові соціальні ситуації [40].

Структурно-динамічний аналіз процесу дозволяє виділити кілька функціональних фаз, що характеризуються специфічними завданнями й

операціями. Перша фаза — діагностично-аналітична — спрямована на виявлення вихідного профілю мотиваційно-ціннісних орієнтацій, рівня компетентностей та когнітивного забезпечення. Цей етап передбачає використання мультиметодного інструментарію: стандартизованих опитувальників, шкал мотиваційної спрямованості, портфоліо попередніх ініціатив, а також експертних інтерв'ю та спостереження в ситуаціях реальної взаємодії. Друга фаза — мотиваційно-ціннісна корекція — реалізує систематичну роботу з ціннісними орієнтаціями через цілеспрямовані педагогічні інтервенції: модулі ціннісно-орієнтованого навчання, дискусійні платформи, демократизацію освітнього середовища, що стимулюють усвідомлення суспільної значущості професійної діяльності. Третя фаза — навчально-практична — передбачає побудову навчальних траєкторій, що поєднують теоретичну підготовку з практичними лабораторіями: проєктними курсами, соціальними практиками, волонтерськими програмами, стажуваннями в громадських організаціях. Четверта фаза — практична інкорпорація — це безпосередня реалізація соціальних ініціатив у локальних середовищах, де студент виступає як ініціатор, координатор або учасник реальних змін; тут перевіряється адаптивність, лідерський потенціал та здатність до міжсуб'єктної кооперації. Остання фаза — рефлексивно-рефлексивна консолідація — передбачає систематичну роботу над осмисленням та документуванням досвіду, супервізію, групову рефлексію та розробку стратегії подальшого професійного розвитку. Варто підкреслити, що ці фази не є лінійними: між ними існує множина зворотних зв'язків, циклів оновлення та повторних інтервенцій, що забезпечує динамічну стабільність системи.

Механізми, які детермінують ефективність формування соціальної активності, багатовимірні й включають як індивідуальні диспозиції, так і організаційно-інституційні умови [41]. На індивідуальному рівні ключовими є особистісні характеристики — ініціативність, толерантність до невизначеності, емоційна зрілість, емпатія і здатність до автономного прийняття рішень — а також набутий досвід у волонтерстві чи громадській діяльності. На рівні освітнього закладу важливими є наявність інфраструктури для проєктної

діяльності, культура розвитку студентського самоврядування, система наставництва, мотиваційні механізми у вигляді академічного визнання або фінансових стимулів, а також партнерства з місцевими НУО й органами місцевого самоврядування [37]. Соціокультурні контексти формують значну частину зовнішньої детермінанти: специфіка локальної громади, рівень громадянської участі в регіоні, медіа-ландшафт, нормативно-правова підтримка молодіжних ініціатив та суспільні уявлення про роль педагога. Важливою є синергетична дія факторів: наприклад, навіть при високому рівні внутрішньої мотивації студента без відповідної інституційної підтримки трансформація потенційної активності у реальні практики ускладнюється [37].

Діагностика й методи оцінювання соціальної активності повинні відповідати її мультиаспектній природі. Традиційні психометричні методи варто поєднувати з процедурними інструментами: аналізом портфоліо проєктів, кейс-стаді, системою 360° зворотного зв'язку (включаючи оцінювання від наставників, колег та бенефіціарів), а також тривалим трекінгом індикаторів участі у громадському житті. Критерії оцінки мають включати показники автономності ініціативи, сталості залучення, впливу реалізованих проєктів на цільові спільноти та рівня інтеграції рефлексії в професійну практику. Методологічно доцільно розробляти й апробувати інструменти, адаптовані до культурно-локальних особливостей, що підвищить валідність і надійність висновків [43].

Емпірична модель дослідження повинна базуватися на змішаному (mixed methods) підході з використанням квазіекспериментального дизайну у випадку інтервенційної оцінки. Практична реалізація може передбачати формування експериментальних і контрольних когорт, де експериментальна група проходить через комплексну програму, що поєднує мотиваційні тренінги, модулі з проєктного менеджменту, стажування у громадських структурах та супервізовану рефлексію. Кількісна частина включатиме до- та посттестування за шкалами соціальної ініціативності, громадянської компетентності та професійної ідентичності, аналіз частоти й інтенсивності участі у громадських

ініціативах; якісна частина — напівструктуровані інтерв'ю, фокус-групи та тематичний аналіз портфоліо. Статистична обробка даних має передбачати використання методів багатофакторного аналізу, регресійних моделей для виявлення предикторів та кластерного аналізу для виявлення типової траєкторії розвитку соціальної активності.

Педагогічні технології, які найефективніше сприяють формуванню соціальної активності, мають бути орієнтовані на інтеграцію знань і дій. Проектна методика з елементами проблемного навчання, навчання через службу (*service-learning*), фасилітативні практикуми, симуляції соціальних ситуацій, студентські дослідницькі гуртки та платформи для кооперації з місцевими ініціативами дозволяють створити поліситуативне поле для інтерналізації відповідних компетенцій. Важливим є моделювання складних міжсуб'єктних ситуацій, де здобувач повинен балансувати між професійними вимогами, етичними дилемами та ресурсними обмеженнями — це стимулює розвиток адаптивних стратегій і підвищує готовність до дій у реальних контекстах.

Етичні та організаційні аспекти реалізації програм формування соціальної активності потребують системного вирішення. Необхідно гарантувати добровільність участі, інформовану згоду, етичне ставлення до бенефіціарів студентських проектів та уникнення експлуатації вразливих спільнот. Інституційно доцільно впроваджувати супервізійні механізми для підтримки студентів у роботі з конфліктними або емоційно складними ситуаціями, а також системи зворотного зв'язку від партнерських організацій для забезпечення відповідальності та якості інтервенцій.

У практичному вимірі результати такої роботи повинні трансформуватися у рекомендації до навчальних планів та освітніх програм: інтеграцію кредитних модулів, визнання студентських ініціатив у системі оцінювання, створення структур підтримки (центри громадської активності, грантові механізми, наставництво). На теоретичному рівні очікується уточнення модельних уявлень про процес формування соціальної активності, ідентифікація ключових механізмів інтерналізації й трансферу компетентностей, а також встановлення

меж застосовності запропонованих інтервенцій у різних соціокультурних контекстах. Цей аналітичний і практико-орієнтований підхід створює підґрунтя для системного впровадження педагогічних стратегій, що не лише розвивають професійні навички, а й формують у здобувачів стійкі соціально-активні позиції, здатні генерувати довготривалі суспільні ефекти.

2.2 Мотиваційні чинники, що сприяють формуванню соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей

Мотиваційні чинники, які сприяють формуванню соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей, слід розглядати як багатовимірну систему детермінантів, що включає індивідуально-психологічні диспозиції, ціннісно-сміслові орієнтації, міжособистісні впливи та інституційну середу. У межах наукового аналізу доцільно виходити з розрізнення внутрішньої та зовнішньої мотивації, але водночас урахувувати широке коло проміжних форм регуляції (від інтросекції до інтегрованої регуляції), які з позицій теорії самовизначення (*self-determination theory*) пояснюють процес інтерналізації соціально-активних установок. Автономні мотиви, що походять від внутрішнього інтересу до педагогічної діяльності, відчуті компетентності та відчуття зв'язку з оточенням, виступають надійними передумовами для стійкої соціальної активності, оскільки вони забезпечують високу ступінь ентузіазму, стійкість до труднощів та готовність до ініціативи в непередбачуваних ситуаціях. Контрольні чи інструментальні мотиви, пов'язані з прагненням до зовнішніх винагород, соціального визнання або уникнення санкцій, можуть виступати каталізаторами початкової залученості, але при відсутності умов для їх трансформації в більш автономні форми здатні породжувати поверхневу, епізодичну активність, що не витримує навантажень реальної практики.

Важливо виокремлювати професійні мотиви як окрему категорію, що інтегрує усвідомлення місії вчителя й усвідомлену відповідальність перед навчальним колективом і суспільством. Професійна мотивація включає

прагнення до педагогічного впливу, бажання формувати громадянську компетентність наступних поколінь та потребу в самореалізації через професійну діяльність. Цей тип мотивів тісно пов'язаний з формуванням професійної ідентичності: чим більш стійкою і інтегрованою є ідентичність здобувача як майбутнього педагога, тим природнішим стає його соціально-активна поведінка. Процеси професійної ідентифікації відбуваються через інтерналізацію цінностей фаху, спостереження за моделями поведінки (*role modeling*), проходження практики та отримання зворотного зв'язку в реальних соціальних контекстах [48]. Саме через ці канали професійні мотиви стають схемами смислотворення, що визначають вибір дій у громадському полі.

Просоціальна або громадянська мотивація займає центральне місце в структурі рушійних сил соціальної активності. Вона включає емпатичну чутливість до потреб інших, альтруїстичні схильності, відчуття соціальної справедливості та бажання брати участь у вирішенні суспільно значущих проблем. Просоціальна мотивація має як афективні, так і когнітивні компоненти: емоційне співпереживання стимулює швидку ініціативу, тоді як усвідомлення системних причин соціальних проблем і уявлення про можливі інтервенції формує стратегію дій і дозволяє уникнути поверхневого альтруїзму [51]. Розвиток емпатії та соціальної свідомості у здобувачів вимагає цілеспрямованих педагогічних технік: ситуаційні ігри, робота з кейсами, безпосереднє залучення до волонтерських ініціатив та рефлексія над етичними дилемами під супервізією. Лише така інтеграція афекту й думки дозволяє перетворити первинний імпульс на системну громадянську діяльність.

Паралельно суттєвий вплив мають когнітивні очікування, що описуються в рамках теорії очікувань-цінності (*expectancy-value theory*). Здобувачі, які мають високу самоефективність щодо організації соціальних проєктів і переконання у впливі власних дій на соціальну реальність, значно частіше ініціюють і тримаються в активності. Віра у власну ефективність виступає модератором між інтенцією і поведінкою: за низької самоефективності навіть висока мотивація може залишатися без практичної реалізації. Саме тому педагогічні втручання

мають включати елементи майстер-класів, мікроперформансів і поступового нарощування складності завдань, що забезпечують успішні досвіди (mastery experiences) та підвищують самооцінні компетентності. Фактор сприйняття очікуваного результату впливає: якщо студенти переконані, що їхня діяльність матиме реальний суспільний ефект або вплине на їх професійні перспективи, це підвищує мотиваційний ресурс для включення в ініціативи [51].

Соціальна ідентичність та групова належність виступають потужними мотиваційними каталізаторами. Наративи «ми — як спільнота педагогів» або «ми — активні громадяни свого міста» мобілізують колективні норми і створюють очікування поведінки, які значно збільшують ймовірність індивідуальної участі [57]. Соціальні механізми впливу, зокрема моделювання, інформаційні норми та соціальний тиск, можуть працювати як на підтримку, так і на стримування активності. Культура групи, рівень довіри в колективі, наявність лідерів думок і рольових моделей в університеті — усе це визначає, наскільки природно здобувач відчуває себе суб'єктом соціального впливу. Разом з тим, існування середовища, яке надає можливості для видимості і визнання ініціатив (через публічні події, виставки студентських проєктів, нагороди), підсилює соціальну мотивацію і створює позитивні зворотні зв'язки.

Контекстуальні мотиваційні ресурси включають інституційні стимули та структурні можливості. Система освітніх програм, що надає кредити або академічне визнання за участь у громадських проєктах, створює мотиваційний простір, де активність конвертується в формальний академічний капітал. Наявність менторства, супервізії та ресурсної підтримки (фінансова підтримка малих проєктів, доступ до приміщень, інформаційної платформи) усуває бар'єри входу й знижує транзакційні витрати ініціатив, що у свою чергу підвищує ймовірність залучення. Важливим є і політичний та медіа-ландшафт: суспільні наративи про роль освіти й педагога, політика місцевої влади щодо молодіжної участі, наявність партнерств з місцевими НУО визначають зовнішній горизонт очікувань, в якому формується мотивація студентів.

Емоційні чинники та психологічна стійкість також мають критичну роль. Рівень стрес-толерантності, здатність до емоційної регуляції та резиліентність впливають на готовність братися за складні соціальні практики, вступати у конфліктні ситуації та витримувати тривалі проєктні цикли. Мотивація, що поєднується зі слабкою емоційною стійкістю, ризикує перетворитися на джерело вигорання й цинизму. Тому програми, спрямовані на формування соціальної активності, мають містити компоненти емоційної підготовки: тренінги з управління стресом, супервізію, групову підтримку й рефлексивні практики, які допомагають трансформувати емоційний досвід у професійне зростання [59].

Не менш важливими є мотиваційні чинники, пов'язані з перспективою кар'єрного зростання і професійної самоцінності. Для багатьох здобувачів соціальна активність стає засобом конструювання соціального капіталу: розширення мереж контактів, отримання рекомендацій, набуття практичних навичок, які є конкурентними на ринку праці. Хоча такий інструментальний мотив не завжди породжує глибоку громадянську відданість, він може виступати каталізатором початкової участі, яка надалі, за сприятливих умов інтерналізації, мутує у більш внутрішньо мотивовану активність. Завдання освітніх програм — створити умови, за яких інструментальні мотивації стають «воротами» до більш усвідомлених громадянських практик.

Не варто ігнорувати роль морального розвитку та етичних установок. Рівні морального судження, емпатичні компетенції й етичні переконання визначають готовність індивіда ставити суспільні інтереси вище приватних вигод у конкретних ситуаціях. Педагогічні інтервенції, що спрямовані на розвиток морального мислення (через дилеми, дебати, етичні кейси та фронтальну рефлексію), сприяють формуванню сталих мотивацій до соціальної відповідальності [60]. У цьому контексті важливими є й практики професійної етики, які допомагають здобувачам орієнтуватися в компромісах між індивідуальною вигодою та громадським благом.

Методологічно сукупність мотиваційних чинників потребує системного підходу до їх вимірювання і діагностики. Кількісні підходи можуть

використовувати стандартизовані шкали академічної мотивації, шкали громадянської активності, інструменти оцінки самоефективності та базових психологічних потреб, тоді як якісні методи (напівструктуровані інтерв'ю, *narrative inquiry*, ехо-рефлексія, аналіз портфоліо) дозволяють виявити смислові структури та процеси інтерналізації. Динамічний вимір мотивації вимагає довготривалих досліджень з повторними вимірюваннями для виявлення траєкторій і критичних періодів, коли інтервенції є найбільш ефективними.

Розробка педагогічних стратегій, орієнтованих на мобілізацію мотиваційних чинників, мусить поєднувати логіку «підтримки» та «виклику»: створення безпечного середовища і ресурсної підтримки одночасно з наданням завдань, що вимагають зростання компетентності та виведення за межі зони комфорту. Такі стратегії включають сервіс-лернінг як інтеграцію академічного навчання і громадської практики, проєктно-орієнтоване навчання, фасилітаційні інтервенції для розвитку групової компетентності, систему наставництва та мережеві платформи для відображення результатів діяльності [60]. Важливим є також структурне визнання ініціатив через академічні кредити, грантові механізми та інші форми визнання, що перетворюють мотиваційну енергію в реальні можливості для реалізації.

Необхідно врахувати потенційні ризики та інгібітори мотивації: інструменталізація участі, соціальна втома, брак ресурсів, токсична конкуренція в середовищі, недостатня підтримка з боку викладацького складу або місцевої громади. Для мінімізації цих ризиків рекомендовано впроваджувати системи супервізії, етичні кодекси для студентських проєктів, механізми моніторингу навантажень та емоційного стану учасників, а також процедури зворотного зв'язку від бенефіціарів ініціатив. Стимулювання мотивації має здійснюватися з урахуванням принципів сталості: підтримка ініціатив не повинна бути одномоментною, а має передбачати послідовну програму розвитку з можливістю передачі ініціатив між когорти студентів.

Емпіричні дослідження мотиваційних чинників повинні прагнути до комплексності: використання змішаних методів, моделювання медіаторів і

модераторів між мотивацією та поведінкою, аналізу контекстуальних впливів та довготривалих ефектів. Практична перевірка інтервенцій вимагає уваги до процесу впровадження, його фіделітету та адаптації до локальних умов, аби висновки були трансферованими і реплікованими. Досягнення реальної, стійкої соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей можливо лише за умови синтезу внутрішніх мотиваційних ресурсів із системною інституційною підтримкою і культурою, що цінує громадянську ініціативу.

2.3 Класифікація педагогічних умов формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування

Студентське самоврядування як демократична форма організації життєдіяльності студентської спільноти постає не лише як інструмент адміністративного представництва, а й як ключовий педагогічний ресурс для формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей. Визначене як розвиток самостійності студентів у прийнятті та реалізації рішень для досягнення групових цілей, студентське самоврядування репрезентує простір для реалізації освітніх, виховних та соціалізуючих функцій; тому класифікація педагогічних умов його організації повинна базуватися на системному розумінні взаємозв'язку індивідуальних мотивацій, групових практик і інституційної підтримки. Теоретико-методичні засади, окреслені працями А. Базиленка, І. Василенка, О. Войчуна, І. Котеневої, Ю. Кращенко, В. Мороза, К. Потопи, С. Рашидова, Л. Шеїної та інших, демонструють багатовимірний характер цього явища і підкреслюють необхідність інтеграції ціннісно-орієнтаційних, процедурно-організаційних і ресурсних компонентів у єдину педагогічну стратегію. У межах такого підходу можна виділити кілька кластерів педагогічних умов, кожен із яких реалізує специфічні функції в процесі становлення соціально-активної позиції студентів, проте слід наголосити, що класифікація має носити континуальний, а не жорстко модульний характер;

компоненти взаємопроникають, утворюючи синергетичне поле для розгортання проактивної поведінки.

Перший кластер умов охоплює нормативно-інституційні механізми, які закладають правові та організаційні основи діяльності студентського самоврядування. До таких умов належить наявність офіційних статутних документів, положень про студентське самоврядування, регламентів функціонування факультетських і університетських органів, процедур виборності та підзвітності, а також механізмів представництва студентів у постійних і тимчасових комісіях (стипендіальних, культурно-масових, спортивних тощо) [43]. Важливою складовою є інтеграція принципів демократичного управління у внутрішню систему закладу вищої освіти: процедура прийняття рішень має бути прозорою, процедурно відпрацьованою та відкритою до участі широкого кола студентів. Така нормативна стабільність створює правовий простір для реалізації ініціатив і одночасно формує у студентів усвідомлення відповідальності та легітимності їхніх дій, що є передумовою для формування громадянської компетентності.

Другий кластер стосується організаційно-адміністративних умов, які забезпечують інфраструктуру для життєдіяльності студентського самоврядування. Сюди належать наявність матеріально-технічних ресурсів (аудиторії для засідань, офісні простори, інформаційні стенди і цифрові платформи), доступ до фінансових ресурсів (стипендії, гранти, бюджетні кошти на студентські ініціативи), а також кадрове супроводження діяльності (менторство викладачів, адміністрування із боку відділів студентської роботи) [40]. Важлива наявність процедур для розподілу ресурсів, що гарантують прозорість і рівність доступу, а також системи звітності й контролю, яка запобігає корупційним практикам і сприяє довірі серед студентів. Організаційна спроможність створює умови для перетворення ідей у практичні проекти та дозволяє студентським ініціативам бути сталими, а не епізодичними.

Третій кластер включає методично-педагогічні умови, які формують освітнє середовище для розвитку компетенцій соціальної активності. Це

передбачає впровадження навчальних модулів і практик, що поєднують теоретичну підготовку з активними формами діяльності: курсів із громадянської освіти, професійної етики, проектного менеджменту, фасилітації групової взаємодії, а також інтеграцію service-learning та проблемно орієнтованого навчання в академічні програми. Методична організація має бути спрямована на розвиток навичок критичного мислення, планування й оцінки впливу ініціатив, комунікативних компетенцій та лідерських якостей; важливе місце посідають практикуми з вирішення реальних соціальних кейсів, де студенти набувають досвіду в співпраці з місцевими громадами і неурядовими організаціями. Педагогічні технології повинні орієнтувати на поступове підвищення рівня відповідальності учасників і на надання їм автономії в прийнятті рішень, що сприяє інтерналізації ролі агента змін [40].

Четвертий кластер сконцентрований на соціально-психологічних умовах, які впливають на мотивацію, самооцінку та групову динаміку. Формування довіри в колективі, культивування норм солідарності, розвиток емпатії та емоційної компетентності створюють середовище, в якому студентська ініціатива може розвиватися без хронічного страху помилки чи соціального відторгнення. Підтримка наставництва й peer-mentoring, робота з конфліктами, фасилітація групової рефлексії і створення безпечних просторів для обговорення етичних дилем сприяють тому, що студентське самоврядування буде не лише механізмом ухвалення рішень, а й школою соціального навчання [42]. Наявність позитивних рольових моделей — викладачів, старших колег чи успішних випускників — виступає каталізатором соціальної ідентифікації та посилює готовність до участі в громадських ініціативах.

П'ятий кластер передбачає аксіологічні й ціннісно-сміслові умови, які визначають змістовну спрямованість ініціатив студентського самоврядування. Важливо, щоб культура університету та навчальні практики формували системи цінностей, що акцентують увагу на громадянській відповідальності, соціальній справедливості, толерантності і неприйнятності антигромадської поведінки. Формування таких ціннісних установок відбувається через послідовні

педагогічні впливи: тематичні семінари, етичні дискусії, участь у волонтерських проєктах, а також через символічні практики — відзначення громадських ініціатив, публічне визнання внеску студентів у розвиток університету та громади. Аксіологічна детермінованість забезпечує смислове наповнення дій і підвищує їхню стійкість у часі.

Шостий кластер стосується партнерських і мережевих умов, які відкривають зовнішні можливості для діяльності студентського самоврядування. Налагоджені зв'язки з місцевими органами самоврядування, громадськими організаціями, закладами культури та освіти створюють можливості для реалізації міжсуб'єктних проєктів та розширення впливу студентських ініціатив. Партнерства забезпечують доступ до практичного поля, експертиз, фінансових і матеріальних ресурсів, а також створюють майданчики для промоції студентських результатів. Мережеві зв'язки сприяють зростанню соціального капіталу студентів, що впливає на їхню здатність до мобілізації ресурсів і довгострокового впливу на локальні спільноти.

Сьомий кластер включає систему оцінювання, супроводу та забезпечення сталості ініціатив. Конструювання інструментарію оцінювання — від кількісних індикаторів участі до якісних оцінок впливу й портфолію студентських проєктів — є ключовим для моніторингу ефективності педагогічних умов. Для забезпечення сталості важливо впроваджувати механізми передачі проєктів між когорти студентів, створювати архіви практик, системи наставництва та фінансові резерви для підтримки довготривалих ініціатив. Супервізія викладачів і адміністраторів, які курують студентське самоврядування, сприяє підвищенню фіделітету інтервенцій і мінімізації ризиків вигорання або інструменталізації.

Реалізація запропонованої класифікації вимагає методично продуманої послідовності дій: юридичне закріплення статусу самоврядування та розробка прозорих процедур мають супроводжуватися формуванням інфраструктури й педагогічних програм, які готують студентів до виконання ролей у самоврядуванні; одночасно необхідна робота з культивування ціннісних установок і розвитку соціально-психологічних навичок; нарешті, партнерські зв'язки та

система оцінювання забезпечують практичну реалізацію і сталість ініціатив. Важливо також враховувати потенційні інгібітори — брак ресурсів, формалізація і символічність владних процедур, панівні ієрархічні практики, які можуть нівелювати автономію студентів — і передбачати механізми корекції: гнучку фінансову політику, системи зворотного зв'язку, регулярну ревізію статутних норм, програми навчання для менторів і лідерів.

Насамкінець, педагогічні умови формування соціальної активності засобами студентського самоврядування мають розглядатися як комплексний багаторівневий феномен, в якому нормативна легітимність, організаційна інфраструктура, методична підготовка, соціально-психологічна підтримка, ціннісна спрямованість, партнерські зв'язки та системи оцінювання утворюють взаємодоповнювальне середовище. Лише інтеграція цих компонентів у чітко продуману стратегію дозволяє забезпечити перехід від декларативних форм участі до стійких практик соціальної активності, що формують у студентів-педагогів здатність не лише реагувати на виклики суспільства, а й ініціювати трансформації на рівні освітніх громад і місцевих спільнот.

Студентське самоврядування виступає як комплексна педагогічна інституція, в якій перетворення внутрішніх ресурсів особистості у соціально-активні практики відбувається за умов системної організації навчально-виховного процесу та відповідної педагогічної підтримки [36]. Опора на природні пристрасті людини до розвитку, дорослішання та свободи слугує не стільки емоційним стимулом, скільки фундаментальною онтологічною передумовою для побудови освітніх траєкторій, що сприяють самоствердженню. У педагогічному вимірі це означає створення умов, які трансформують природну тенденцію до автономного становлення в цілеспрямовану активність: навчальні практики повинні забезпечувати вибір, можливість ухвалення рішень, реалізацію ініціатив і відчуття контролю над процесом. Така опора має бути реалізована через дизайн освітніх сценаріїв, де студент не пасивний споживач інформації, а суб'єкт, що формує зміст своєї діяльності; роль викладача в цьому контексті змінюється з транслятора знань на фасилітатора і наставника, який

сприяє самостійності та відповідальності [36]. Через поступове розширення сфер автономії та послідовне ускладнення завдань відбувається інтеграція особистісних прагнень у професійні й громадянські практики, що в свою чергу підсилює мотиваційну основу соціальної активності.

Опора на потреби і можливості студента вимагає індивідуалізації педагогічних впливів та орієнтації на зони найближчого розвитку, де навчальний виклик відповідає реальним ресурсам особистості. Педагогічна корекція, яка враховує індивідуальні диспозиції, психофізіологічні особливості та попередній досвід, підвищує ефективність інтервенцій і мінімізує ризик демотивації. У практичній площині це реалізується через диференційовані завдання в системах самоврядування, координацію ролей у проєктних командах за компетентностями та створення можливостей для особистісного вибору місії в межах колективних ініціатив [29]. Таким чином, вимір потреб і можливостей стає оперативною матрицею для побудови навчально-виховних маршрутів, що забезпечують максимальний потенціал розвитку кожного студента та підвищують ймовірність успішної трансформації мотивації у сталі форми соціальної участі.

Організація спільної діяльності із соціальним спрямуванням виступає каталізатором для реалізації як мотиваційних, так і компетентнісних складників соціальної активності. Проєктна робота, сервіс-лернінг, практикуми з соціального проєктування та ініціативна робота в громадах забезпечують умови для експериментування соціальних ролей, відпрацювання навичок міжособистісної взаємодії, управлінських процедур та комунікації з різними стейкхолдерами. Важливо, щоб такі форми діяльності були інституційно оформлені та інтегровані в академічний цикл: це забезпечує ціннісне обґрунтування практики, можливість нарахування академічних кредитів і системну супервізію. Організація спільної діяльності також має враховувати принципи партисипативності та субсидіарності, щоб студенти відчували реальну відповідальність за результати та мали широкі можливості для прийняття рішень на всіх етапах реалізації ініціативи.

Позитивна мотивація виступає ключовим рушієм стійкого залучення до студентського самоврядування; вона формується через систему мотиваційних чинників, що включає внутрішні (інтерес, самоактуалізація, професійна ідентифікація) та зовнішні (визнання, соціальний капітал, можливості кар'єрного зростання) компоненти. Педагогічна задача полягає в тому, щоб створити умови для перехресної трансформації зовнішніх стимулів у внутрішні цінності, тобто у процес інтерналізації мотивацій. Для цього використовуються стратегічні підходи: поступове надання автономії, забезпечення успішних досвідів через малопорогові перемоги, забезпечення позитивного зворотного зв'язку та публічного визнання результатів. Ефективна мотиваційна політика також передбачає роботу з ідентичностями — формування усвідомлених уявлень про роль педагога як громадського діяча, що підвищує смислову привабливість участі у самоврядуванні.

Рефлексивна суб'єкт–суб'єктна взаємодія викладачів та студентів створює умови для зрілої професійної поведінки і поглиблення громадянської рефлексії. Така взаємодія ґрунтується на принципі діалогу, взаємного визнання та кооперативного навчання; вона передбачає не лише трансляцію знань чи директивні впливи, але й спільне осмислення досвіду, аналіз етичних дилем та колективну рефлексію щодо суспільної значущості навчальних і позанавчальних ініціатив. Важливими інструментами є супервізійні сесії, фасилітовані рефлексивні групи, ведення портфоліо та систематизований зворотний зв'язок, які сприяють розвитку метакогнітивних умінь та критичного мислення. Такий підхід забезпечує не лише професійне дозрівання студента, але і формування відповідальності за ухвалені рішення в межах студентського самоврядування, що є необхідною умовою для стійкої соціальної активності.

Гуманістичний характер міжособистісних стосунків у системі студентського самоврядування визначає якість соціального капіталу, що акумулюється в студентському середовищі, та впливає на готовність осіб до співпраці, ризику і лідерства. Умови, які культивують взаємоповагу, толерантність, емпатію й відповідальність, створюють емоційно-стійке поле для

ініціатив, де помилка сприймається як частина навчання, а не як маргіналізація. Педагогічні практики мають на меті формування позитивної групової динаміки через розвиток навичок конструктивного конфліктного менеджменту, фасилітацію процесів жеребкування ролей, а також через створення безпечних просторів для дискусій про важкі суспільні теми. Результатом є не лише зростання індивідуальної ініціативності, але й формування колективних норм, котрі підтримують сталу участь у громадянських ініціативах.

Віковий контекст (18–22 роки) виступає оптимальною антропогенетичною базою для виховання соціальної активності, оскільки в цей період відбувається інтенсифікація формування ціннісно-сміслових орієнтацій, розвиток здатності до відповідальності та реорганізація міжособистісних стосунків. Педагогічна робота з цією віковою групою повинна враховувати динаміку ідентичнісного становлення: завдання освітніх програм полягає в наданні можливостей для експериментального набуття соціальних ролей, що сприяє стабілізації професійної і громадянської ідентичності [29]. Специфіка навчання та діяльності в системі самоврядування передбачає формування організаторських компетентностей, здатності до системного мислення й управління проектами, що відповідає вимогам професійно-педагогічної підготовки та водночас розширює практичний горизонт студентів.

Комунікативні чинники та групова динаміка відіграють роль каталізатора соціальної практики; організована комунікація в рамках студентського самоврядування створює можливості для соціального навчання, розвитку емоційного інтелекту та формування лідерських якостей. Інституціоналізація процесів групової роботи — від чіткої модерації засідань до методик групового прийняття рішень — дозволяє трансформувати індивідуальні прагнення у колективні результати. На рівні методики актуальними є технології фасилітації, тренінгові сесії з переговорів та побудови консенсусу, а також моделі ротації ролей, які забезпечують різноманітність досвіду і зменшують ризики ієрархізації та замикання влади в руках невеликої групи [33].

Засвоєння соціальної практики через соціальні проби, практикуми та проекти формує емпіричну базу досвіду, яка виявляється у зростанні ініціативності, освоєнні соціальних ролей та безпосередньому внеску у покращення місцевих соціальних ситуацій. Ці практики виступають як лабораторії громадянської дії, де студенти мають змогу протестувати свої ідеї, оцінити вплив дій та скоригувати стратегії в умовах реальної відповідальності. Інтеграційна спрямованість таких результатів забезпечує розвиток інтелектуальної, емоційної та вольової сфер особистості, що сприяє формуванню комплексної соціальної компетентності. Оцінювання ефектів практики має бути мультидимензійним і включати як кількісні індикатори (рівень участі, кількість ініціатив), так і якісні показники (глибина рефлексії, зміни у ціннісних орієнтаціях, вплив на локальні спільноти).

Реалізація описаних умов потребує системного підходу, який поєднує правове оформлення, матеріально-організаційне забезпечення, методичну підготовку, соціально-психологічну підтримку та мережеву інтеграцію з зовнішніми партнерами. Водночас необхідно передбачати механізми моніторингу й корекції, аби уникнути формалізації та інструменталізації самоврядування. Тільки за умови інтегрованого втілення педагогічних умов студентське самоврядування зможе виконувати свою освітню функцію як провідник у формуванні соціально-активної особистості майбутнього фахівця.

Розгорнута класифікація педагогічних умов формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей репрезентує методологічно обґрунтований інструментарій для системного проектування та оцінювання студентського самоврядування як освітнього феномену. Мета вступного тексту — окреслити логіку систематизації умов, підкреслити їхню взаємопов'язаність та функціональну спрямованість як елементів цілісної педагогічної стратегії, що поєднує нормативно-інституційну легітимність, організаційно-адміністративну інфраструктуру, методично-педагогічні практики, соціально-психологічну підтримку, аксіологічну орієнтацію, партнерські мережі, інструменти оцінювання та віково-контекстуальні особливості. Така класифікація не прагне

до жорсткої таксономії; навпаки, вона акцентує континуальність і синергетичний характер компонентів, які у взаємодії створюють сприятливе середовище для інтерналізації громадянських і професійних ролей. Подальший розгляд кожного кластеру умов має на меті не лише теоретичне розкриття їхніх змістових і функціональних складників, а й практичну операціоналізацію — критерії, форми впровадження та механізми моніторингу, здатні забезпечити перетворення декларативних засад самоврядування у сталі форми соціально-активної поведінки майбутніх педагогів.

Нормативно-інституційні умови: передбачають формалізацію правового поля та процедурної логіки функціонування студентського самоврядування. До цієї категорії належать статuti, положення, регламенти виборності та підзвітності, механізми включення студентських представників до складу стипендіальних, культурно-масових, спортивних комісій та інших органів управління. Операційно такі умови реалізуються через процедури легітимації (вибори, реєстрація ініціатив), нормативну фіксацію повноважень і відповідальності, встановлення стандартів прозорості (звітність, публікація протоколів) та процедур оскарження рішень. Індикаторами ефективності виступають наявність і доступність нормативних документів, ступінь участі студентів у формалізованих органах, кількість зареєстрованих ініціатив, відсоток виконаних рішень. Упроваджуючи ці умови, важливо передбачати механізми ревізії статутів, забезпечення юридичної підтримки студентських органів і захисту їхньої автономії від непомірного адміністративного втручання; ризики формалізації вирішуються через регулярний перегляд процедур та участь громадськості в оцінюванні легітимності.

Організаційно-адміністративні умови: охоплюють матеріально-технічну інфраструктуру та кадрові ресурси, необхідні для життєздатності самоврядування. Це — приміщення для засідань, офісні ресурси, інформаційні стенди та цифрові платформи, доступ до фінансування (стипендіальні фонди, гранти, бюджетні видатки на студентські ініціативи), а також кадровий супровід у вигляді менторства викладачів і адміністрування з боку відділів студентської

роботи. Практична реалізація вимагає розробки прозорих процедур розподілу ресурсів, механізмів контролю за їх використанням і систем звітності. Ключовими показниками є стабільність фінансування ініціатив, рівень доступу різних груп студентів до ресурсів, наявність платформи для координації проєктів. Для мінімізації корупційних ризиків необхідні процедурні бар'єри, контрольно-аудиторські механізми та відкриті дані про використання ресурсів.

Методично-педагогічні умови: у центрі уваги знаходиться організація навчального середовища, яке поєднує теоретичну підготовку та практичну діяльність із соціальною спрямованістю. До складу цієї групи входять курси з громадянської освіти, професійної етики, проектного менеджменту, фасилітації групової взаємодії, інтеграція service-learning та проблемно-орієнтованого навчання у навчальні плани. Методичною метою є розвиток критичного мислення, комунікативних та організаційних компетенцій, здатності планувати й оцінювати вплив ініціатив. Операційні складові включають структурування модулів з поступовим нарощуванням відповідальності, систему супервізії практичних проєктів, методи оцінювання (портфоліо, кейс-аналіз, рубрики). Показниками реалізації є кількість кредитних модулів із практичною спрямованістю, рівень задоволеності студентів методиками, частка студентів, що проходять service-learning. Для підвищення ефективності потрібна інтеграція міждисциплінарних підходів, підготовка фасилітаторів і забезпечення зв'язку навчальної програми з реальними соціальними проблемами.

Соціально-психологічні умови: визначаються культурою міжособистісних відносин, рівнем довіри, емпатії та здатності до колективної рефлексії в студентському середовищі. Сюди належать практики наставництва й peer-mentoring, механізми роботи з конфліктами, фасилітація групових рефлексійних сесій, створення безпечних просторів для обговорення етичних дилем. Ці умови забезпечують мотиваційну та емоційну основу для ризику, лідерства і довготривалої участі. Оцінка охоплює параметри групової згуртованості, рівень довіри до керівництва, частоту і якість супервізійних сесій. При їхньому плануванні слід враховувати методи тренінгу емоційної регуляції, профілактики

вигорання та розбудови позитивної групової динаміки; особливу увагу варто приділяти інклюзивності й запобіганню маргіналізації окремих груп.

Аксіологічні та ціннісно-сміслові умови: формують смислове ядро студентських ініціатив і містять освітні практики, що культивують громадянську відповідальність, соціальну справедливість, толерантність і неприйняття антигромадської поведінки. Реалізація відбувається через тематичні семінари, етичні дискусії, волонтерські проєкти, символічні практики визнання (нагороди, публічні події) та інструменти смислотворення (наративи, кейси). Індикатори — зміни у ціннісних орієнтаціях, глибина рефлексії, зміни у готовності до соціальної відповідальності. Упровадження цих умов вимагає системного підходу до формування культури університету, де цінності не декларуються формально, а інкорпорується в щоденні практики та процедури.

Партнерські та мережеві умови: відкривають зовнішні поля для реалізації студентських проєктів, включаючи зв'язки з місцевими органами самоврядування, громадськими організаціями, закладами культури та освіти. Ця категорія охоплює установа меморандумів про співпрацю, створення спільних майданчиків, доступ до експертизи та ресурсів зовнішніх партнерів. Практичні наслідки — збільшення практичних кейсів для студентів, підвищення соціального капіталу та можливість масштабування ініціатив. Метрикою є кількість партнерств, обсяг спільних проєктів, рівень залучення зовнішніх стейкхолдерів. Ризики включають залежність від сторонніх ресурсів та потенційну втрату автономії студентських ініціатив; їх зменшують диверсифікація партнерств і чіткі домовленості щодо ролей і відповідальності.

Оцінювання, супровід та умови забезпечення сталості ініціатив: передбачають інструменти моніторингу, системи оцінювання впливу, механізми передачі проєктів між когортами студентів і фінансове забезпечення довгострокових ініціатив. Конкретні інструменти включають кількісні індикатори (рівень участі, кількість ініціатив), якісні оцінки (аналіз впливу, кейс-стаді), портфоліо та 360° зворотний зв'язок. Також сюди належать архіви практик, системи наставництва, фонди підтримки та процедури супервізії

викладачів. Ключовим завданням є забезпечення фіделітету інтервенцій: регулярна оцінка, адаптація програм, передача знань і ресурсів новим поколінням студентів. Певна увага має бути приділена етичним стандартам і прозорим механізмам фінансового управління, щоб уникнути інструменталізації та знецінення студентської ініціативи.

Антропогенетичні та контекстуальні умови (індивідуально-вікові, соціокультурні): враховують вікові особливості (18–22 роки як період інтенсифікації формування ціннісно-сміслових орієнтацій), психолого-педагогічні зони найближчого розвитку, а також локальні соціокультурні характеристики середовища. Реалізація вимагає диференційованих підходів, орієнтації на індивідуальні ресурси та попередній досвід студентів, а також адаптації програм до локальних очікувань і норм. Оперативними заходами є застосування диференційованих завдань, ротація ролей у проектних командах, індивідуальні трекінги розвитку. Індикатори — ступінь відповідності програм віковим потребам, рівень залучення різних соціальних груп, показники трансферу навичок у професійне поле.

Кожна з перелічених категорій має бути розглянута не як ізольований блок, а як компонент інтегрованої класифікації, що функціонує в режимі взаємозалежностей і зворотних зв'язків. Операціоналізація класифікації передбачає розробку для кожної групи умов переліку критеріїв, орієнтирів впровадження та методів оцінювання (кількісних і якісних), а також планів пом'якшення потенційних ризиків. Такий системний інструментарій дозволяє трансформувати декларативні структури студентського самоврядування в практично дієву екосистему, що сприяє формуванню сталих різновимірних проявів соціальної активності у здобувачів педагогічних спеціальностей.

Висновки до другого розділу

У другому розділі встановлено, що формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей є складним, багаторівневим процесом, який поєднує мотиваційно-ціннісні, когнітивні, діяльнісно-компетентні та рефлексивні компоненти. Його ефективність зумовлюється поєднанням внутрішніх ресурсів особистості (ініціативність, відповідальність, емпатія, готовність до співпраці) та зовнішніх чинників освітнього середовища (підтримка адміністрації, інституційні механізми, інфраструктурні можливості).

З'ясовано, що ключовим детермінантом розвитку соціальної активності виступають мотиваційні чинники, зокрема: прагнення до професійної самореалізації, цінності громадянської відповідальності, орієнтація на суспільну користь і потреба в автономії та компетентності. Важливою умовою їх актуалізації є створення педагогічного середовища, що стимулює ініціативність студентів, надає простір для реалізації творчих і соціальних проєктів та забезпечує можливість приймати значущі рішення.

Систематизовано та класифіковано педагогічні умови формування соціальної активності: нормативно-інституційні (правові засади, регламенти та демократичні процедури), організаційно-адміністративні (ресурсна підтримка, інфраструктура, наставництво), методично-педагогічні (інтеграція навчальних курсів громадянської освіти, *service-learning*, проєктного менеджменту), а також соціокультурні й особистісно-вікові (особливості молодіжного середовища, ціннісні орієнтири, культурний контекст).

Доведено, що саме комплексна реалізація цих умов у межах студентського самоврядування дозволяє перетворити потенційну активність студентів у сталі практики соціально значущої діяльності. Студентське самоврядування у такому контексті постає не лише як інституційна форма представництва інтересів молоді, але й як ефективний педагогічний ресурс, що забезпечує розвиток громадянської позиції, лідерських компетенцій і готовності до суспільного служіння.

Отримані результати створюють підґрунтя для подальшої емпіричної перевірки дієвості визначених педагогічних умов та розробки практичних рекомендацій щодо оптимізації процесу формування соціальної активності майбутніх педагогів.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Методика і організація діагностики рівня розвитку соціальної активності засобами студентського самоврядування

Метою проведеного емпіричного дослідження стало вивчення рівня сформованості соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей, а також з'ясування ролі органів студентського самоврядування у процесі розвитку соціально значущих якостей майбутніх педагогів. У рамках цього завдання увага акцентувалася на виявленні взаємозв'язку між участю студентів у діяльності самоврядних органів та їхньою готовністю брати участь у громадських ініціативах, проявляти відповідальність, ініціативність і здатність до колективної взаємодії. Отримані результати мають важливе значення не лише для розуміння специфіки соціалізації майбутніх педагогів, але й для обґрунтування практичних шляхів підвищення ефективності студентського самоврядування як освітньо-виховного інструменту. Такий підхід дозволяє оцінити педагогічний потенціал студентських ініціатив і визначити напрями удосконалення виховного середовища у закладах вищої освіти.

Дослідження було проведене на базі гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України. Вибірку склали 113 осіб віком від 18 до 22 років, що дало можливість отримати репрезентативні дані щодо студентської молоді, яка перебуває на етапі професійної підготовки до педагогічної діяльності. Важливою умовою

організації діагностики стала її анонімність, що дозволило знизити вплив соціально бажаних відповідей і забезпечити щирість суджень респондентів. Такий підхід створює можливість для формування об'єктивної картини рівня соціальної активності студентів та їхнього ставлення до діяльності органів самоврядування. Анонімність у поєднанні з добровільною участю забезпечила високий рівень надійності отриманих даних і дозволила уникнути викривлення результатів, що часто виникає внаслідок психологічного тиску чи зовнішніх очікувань.

Процедура дослідження передбачала кілька послідовних етапів. Перший етап полягав у визначенні теоретико-методологічних засад та підготовці інструментарію, що включав анкету з блоками питань, спрямованих на оцінку різних аспектів соціальної активності студентів. Другий етап охоплював організацію і проведення анонімного анкетування, яке здійснювалося в умовах звичної навчальної діяльності студентів, що забезпечувало природність ситуації та мінімізувало зовнішні впливи. Третій етап передбачав кількісну та якісну обробку отриманих результатів із використанням методів математичної статистики та порівняльного аналізу, що дозволило сформулювати узагальнені висновки. На завершальному етапі результати дослідження було інтерпретовано з позицій сучасних наукових підходів до проблеми формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей. Така поетапність забезпечила системність, послідовність і наукову достовірність одержаних результатів.

Для збору емпіричних даних використовувалася спеціально розроблена анкета, яка подана у Додатку А. Її структура передбачала чотири змістові блоки, що відображали ключові компоненти соціальної активності студентів та особливості впливу студентського самоврядування на її формування. Перший блок був спрямований на оцінку безпосередньої участі студентів у діяльності органів самоврядування. Другий блок стосувався загальних проявів соціальної активності, зокрема готовності до волонтерської діяльності, участі у прийнятті колективних рішень і прагнення відстоювати власну думку. Третій блок

дозволяв оцінити роль студентського самоврядування у формуванні таких якостей, як ініціативність, згуртованість і громадянська позиція. Четвертий блок містив узагальнюючі питання, що спрямовувалися на визначення значущості студентського самоврядування у становленні майбутніх педагогів. Кожен блок був структурований таким чином, щоб максимально відобразити цілісність досліджуваного феномену.

Методологічною основою інструментарію стала шкала Лайкерта, яка передбачала п'ятибальну систему оцінювання від «повністю не згоден» до «повністю згоден». Такий підхід дозволив кількісно відобразити інтенсивність ставлення респондентів до різних аспектів соціальної активності та забезпечив можливість подальшої математичної обробки результатів. Використання цього інструмента дало змогу отримати дані, які не лише відображають індивідуальні оцінки студентів, а й створюють підґрунтя для виявлення загальних тенденцій і закономірностей у досліджуваній вибірці. Наявність чітко визначених категорій відповідей дала можливість уникнути неоднозначності інтерпретацій і забезпечила порівнюваність результатів між окремими групами студентів. Така система фіксації суджень сприяє підвищенню точності та надійності наукових висновків.

Для обробки результатів було підготовлено спеціальний бланк, що дозволяв систематизувати відповіді за блоками та визначати середні показники соціальної активності. Така система дала можливість виокремити рівні розвитку соціальної активності студентів: низький, середній і високий, що стало основою для подальшого аналізу. Застосування кількісних критеріїв забезпечило точність і відтворюваність результатів, а також надало можливість порівнювати окремі аспекти соціальної активності між собою. Крім того, використання інтегрального показника дозволило виявити загальну картину рівня соціальної активності та співвіднести її з якісними характеристиками студентського середовища. Такий підхід створює основу для практичних рекомендацій щодо вдосконалення роботи студентського самоврядування.

Урахування вікових і освітніх характеристик вибірки дозволило зробити дослідження максимально наближеним до реалій сучасної вищої педагогічної освіти. Учасники анкетування перебували на різних курсах навчання, що дало змогу виявити відмінності у рівні соціальної активності залежно від етапу професійної підготовки. Отримані дані відображають як загальні тенденції у формуванні соціальної активності студентів, так і специфічні риси, зумовлені особливостями студентського самоврядування на гуманітарно-педагогічному факультеті. Вивчення цих характеристик сприяло глибшому розумінню впливу організаційних і соціальних чинників на розвиток активної громадянської позиції у майбутніх педагогів, що має важливе значення для модернізації освітнього процесу.

Узгодженість вибірки, надійність інструментарію та послідовність проведення етапів дослідження забезпечили його наукову достовірність. Організація дослідження відповідала етичним вимогам сучасної науки: респонденти були поінформовані про мету і завдання опитування, отримали гарантії конфіденційності й добровільної участі, а також мали право відмовитися від відповідей на окремі питання. Такі умови створили атмосферу довіри, що підвищило якість отриманих даних і надало можливість виявити реальний стан соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей. Етичний аспект відіграв особливо важливу роль, адже лише за умов повної прозорості та добровільності участі можливо сформуванню справжню картину соціальної активності студентів, яка не спотворюється зовнішніми факторами чи очікуваннями дослідників.

3.2. Діагностика вихідного рівня сформованості соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування

У контексті вивчення процесу формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей важливим кроком є визначення

вихідного рівня її сформованості. Така діагностика дає можливість виявити не лише загальний стан соціальної активності студентської молоді, а й специфіку проявів окремих її компонентів, що безпосередньо пов'язані з участю у діяльності органів студентського самоврядування. Аналіз початкових показників виступає базою для подальшої розробки та впровадження цілеспрямованих педагогічних впливів, спрямованих на активізацію громадянської позиції, ініціативності та колективної відповідальності.

У процесі діагностики вихідного рівня сформованості соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей особлива увага була зосереджена на узагальненні кількісних показників, отриманих за допомогою анкетування. Проведений аналіз дозволив виділити середні значення за кожним із визначених блоків, що відображають рівень залученості студентів до органів самоврядування, їхню загальну соціальну активність, а також оцінку ролі самоврядування у формуванні громадянських та професійних якостей. Така систематизація дала змогу представити результати не лише у вигляді числових характеристик, а й у наочному форматі. З цією метою побудовано діаграму, яка відображає середні показники за всіма блоками опитування та дозволяє порівняти їх між собою. Узагальнені результати представлені на рис. 3.1.1, що забезпечує візуалізацію виявлених тенденцій і створює підґрунтя для подальшої інтерпретації отриманих даних у контексті дослідження соціальної активності студентської молоді.

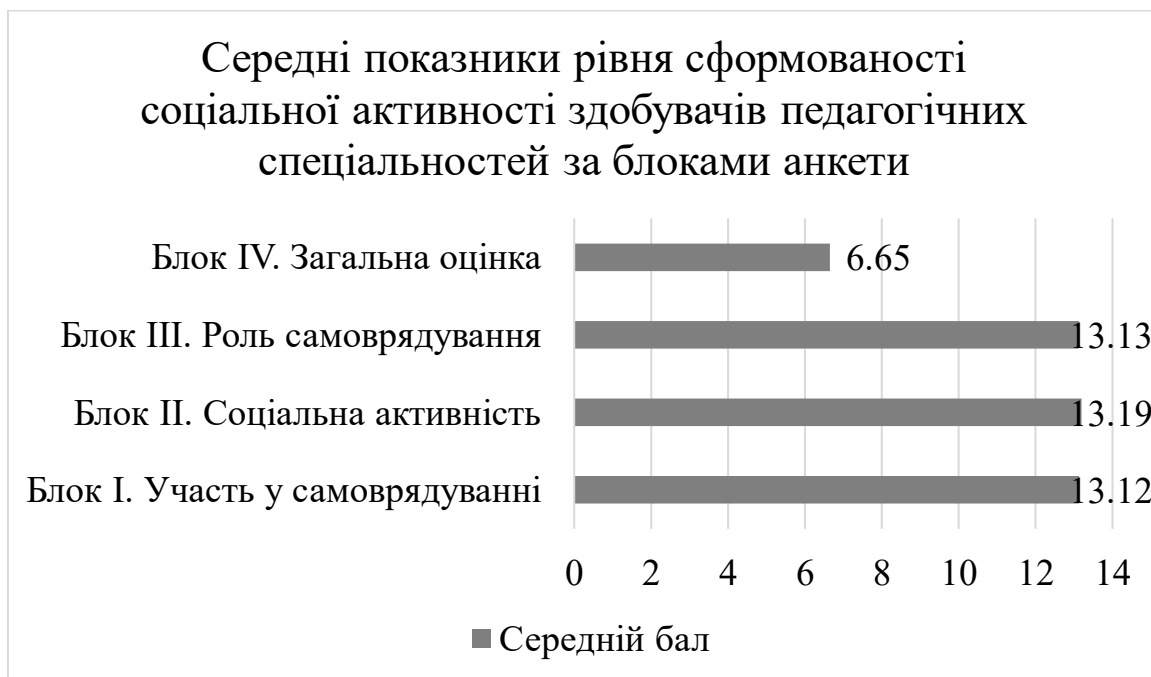

Рис. 3.1.1. Середні показники рівня сформованості соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей за блоками анкети

Отримані дані емпіричного дослідження дали можливість простежити рівень залученості здобувачів педагогічних спеціальностей до студентського самоврядування та визначити вплив цього процесу на становлення їхньої соціальної активності. У межах першого блоку анкетування, що охоплював питання, пов'язані з безпосередньою участю у заходах студентського самоврядування, середній бал становив 13,12 за максимально можливих 20. Такий результат свідчить про достатньо активну включеність більшості студентів у діяльність самоврядних органів, хоча певна частина респондентів виявляє лише помірну зацікавленість у відповідних заходах. Спостерігається тенденція до усвідомлення ролі самоврядування у розвитку особистісних якостей, але водночас простежуються випадки формального ставлення, коли участь у заходах має епізодичний характер. Порівняльний аналіз відповідей засвідчує, що більшість студентів визнають вплив самоврядування на розвиток лідерських рис та почуття відповідальності, проте не всі готові розглядати свою участь як систематичну форму соціальної практики.

Аналіз другого блоку, який охоплював питання щодо загальної соціальної активності, показав середній показник 13,19 бала. Такий рівень демонструє, що

здобувачі педагогічних спеціальностей виявляють достатньо високий ступінь готовності брати участь у громадських та волонтерських ініціативах, а також прагнуть долучатися до процесів прийняття рішень у студентському колективі. Відповіді свідчать про наявність у значної частини вибірки потреби активно висловлювати власну позицію, формулювати колективні інтереси та відстоювати погляди групи. При цьому простежується, що суспільно-корисна діяльність для більшості студентів асоціюється не лише з громадянською відповідальністю, а й з формуванням професійно важливих педагогічних умінь, таких як організація освітніх заходів, комунікативна компетентність та здатність до командної взаємодії. Високі результати другого блоку дозволяють констатувати, що студентська молодь має внутрішню мотивацію до громадської активності, що, у свою чергу, створює умови для посилення ролі самоврядування як чинника соціалізації.

Особливий інтерес становить аналіз третього блоку, що стосувався ролі студентського самоврядування у формуванні ключових соціально значущих якостей майбутніх педагогів. Середній показник цього блоку становив 13,13 бала, що майже співвідноситься з результатами попередніх блоків. Здобувачі педагогічних спеціальностей високо оцінили значення самоврядних органів у стимулюванні ініціативності, зміцненні згуртованості колективу та формуванні громадянської позиції. Значна частина студентів погодилася з твердженням, що досвід участі в органах самоврядування має безпосередній вплив на їхню майбутню професійну діяльність, адже педагогічна практика вимагає не лише знань, а й умінь організувати освітні процеси, мотивувати учнів, створювати сприятливе комунікативне середовище. Аналіз відповідей засвідчує, що для багатьох студентів студентське самоврядування стало не лише формою позааудиторної діяльності, а й важливим інструментом розвитку громадянських і професійних компетентностей.

Результати четвертого блоку, який включав узагальнюючі твердження щодо значущості студентського самоврядування, продемонстрували середній бал 6,65 за максимально можливих 10. Такий показник свідчить про відносно

високу оцінку студентами ролі самоврядних органів у формуванні їхньої соціальної активності. Більшість респондентів планують застосовувати набуті навички у своїй майбутній педагогічній практиці, що підтверджує ефективність студентського самоврядування як платформи для професійного становлення. Однак у частини студентів спостерігається невпевненість щодо можливостей інтеграції цього досвіду у педагогічну діяльність, що може бути пов'язано з недостатнім рівнем інституційної підтримки або обмеженою кількістю реальних можливостей для участі у прийнятті рішень. Попри це загальна тенденція демонструє переважання позитивних оцінок і визнання студентського самоврядування вагомим чинником розвитку соціальної активності.

Інтерпретація результатів у цілому дозволяє зробити висновок про високий рівень кореляції між усіма блоками анкети. Показники засвідчують, що активна участь студентів у діяльності органів самоврядування безпосередньо пов'язана з їхньою загальною соціальною активністю та готовністю до громадянської участі. Здобуті навички, сформовані в межах студентського самоврядування, стають важливими елементами їхньої особистісної та професійної компетентності. Така взаємопов'язаність підтверджує тезу про студентське самоврядування як педагогічно значущий механізм формування соціальної активності майбутніх педагогів. Додатково результати демонструють, що більшість студентів усвідомлюють важливість використання набутих навичок у подальшій педагогічній діяльності, що створює умови для практичного впровадження досвіду студентського самоврядування в освітній процес.

Детальніше розглядаючи відповіді респондентів, можна виокремити специфічні риси, характерні для сучасних здобувачів педагогічних спеціальностей. По-перше, відзначається високий рівень комунікативної активності: студенти виявляють прагнення до вираження власної думки, участі у колективному обговоренні та формуванні громадської позиції. По-друге, простежується позитивне ставлення до волонтерської діяльності, що свідчить про наявність у молоді мотивації до безкорисливої суспільної роботи. По-третє,

значна частина студентів розглядає досвід самоврядування як важливий етап підготовки до майбутньої педагогічної кар'єри, що вказує на інтеграцію соціально-активних практик у професійну ідентичність.

Загальний аналіз результатів підкреслює важливість створення сприятливих умов для розширення можливостей студентського самоврядування. Підвищення рівня залученості студентів до прийняття рішень, розширення спектра громадських і культурних ініціатив, а також інтеграція студентських проєктів у систему освітнього процесу можуть сприяти подальшому зростанню соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей. Важливим завданням у цьому контексті стає системне поєднання академічної та громадської активності, що дозволить студентам реалізовувати набуті компетентності не лише у навчальному, а й у соціальному середовищі.

На основі узагальнення емпіричних результатів дослідження соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей постає необхідність розробки системного підходу, який би дозволив ефективно інтегрувати отримані висновки у практику підготовки майбутніх педагогів. Виявлені тенденції засвідчили взаємозв'язок між рівнем залученості студентів до органів самоврядування та їхньою готовністю до громадянської й професійної активності, що створює підґрунтя для конструювання педагогічно обґрунтованої моделі. Доцільно запропонувати авторську концептуальну модель формування соціальної активності засобами студентського самоврядування, яка поєднує цільові орієнтири, змістові завдання, організаційні механізми та критерії результативності. Така модель має стати не лише теоретичною основою подальших наукових досліджень, а й практичним інструментом модернізації виховної роботи у закладах вищої освіти.

Розроблена модель (див. рис. 3.2.) спирається на ідею, що соціальна активність студентів не є статичною властивістю особистості, а формується у процесі постійної взаємодії з освітнім і соціокультурним середовищем вищого навчального закладу. Органи студентського самоврядування у цьому контексті виступають не лише інституційним інструментом управління студентським

життям, а й середовищем для розвитку соціально значущих компетентностей, які визначають здатність майбутніх педагогів до ефективної громадянської, професійної та особистісної самореалізації.

Концептуальною основою моделі є синтез соціально-педагогічного, компетентнісного та діяльнісного підходів. Соціально-педагогічний аспект забезпечує орієнтацію на виховання громадянської позиції, відповідальності та ініціативності. Компетентнісний підхід підкреслює значення формування інтегральних умінь, необхідних для професійної педагогічної діяльності, включно з комунікативними, організаторськими та лідерськими навичками. Діяльнісний підхід зумовлює акцент на активній участі студентів у колективних і соціально значущих практиках, що виступають базою для засвоєння та апробації нових моделей поведінки.

Модель передбачає наявність чотирьох взаємопов'язаних компонентів. Цільовий компонент визначає головну мету — формування високого рівня соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей у процесі їхньої участі у діяльності студентського самоврядування. Змістовий компонент охоплює систему завдань та видів діяльності, спрямованих на розвиток громадянської свідомості, колективної відповідальності, ініціативності та готовності до волонтерської і громадської роботи. Процесуальний компонент відображає організаційно-педагогічні умови реалізації моделі: залучення студентів до прийняття управлінських рішень, розвиток горизонтальної взаємодії у колективах, підтримка студентських ініціатив і забезпечення їх інтеграції у навчально-виховний процес. Оцінно-результативний компонент передбачає моніторинг рівня соціальної активності за допомогою анкетування, спостереження, аналізу участі студентів у громадських проєктах, що дозволяє визначати динаміку розвитку та ефективність застосованих заходів.

Функціонування моделі здійснюється через низку педагогічних механізмів. По-перше, важливу роль відіграє механізм мотивації, що передбачає стимулювання внутрішньої зацікавленості студентів у соціально значущій діяльності шляхом визнання досягнень, публічного схвалення та створення

можливостей для особистісної самореалізації. По-друге, механізм організаційної підтримки забезпечує створення умов для активної участі студентів у роботі органів самоврядування через надання ресурсів, можливостей для планування та реалізації власних проєктів. По-третє, механізм партнерської взаємодії формує горизонтальні зв'язки між студентами, викладачами та адміністрацією, що сприяє виробленню навичок демократичного лідерства і колективної відповідальності. Нарешті, механізм рефлексії дозволяє студентам осмислювати власний досвід, усвідомлювати значення набутих компетентностей для майбутньої професійної діяльності та інтегрувати отримані знання у систему власних цінностей.

Рис. 3.2. Альтернативна візуалізація авторської моделі формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування (джерело – створено автором самостійно)

Модель побудована у вигляді системи взаємопов'язаних компонентів, які утворюють замкнений цикл формування та розвитку соціальної активності студентів. Центральне місце займає блок «Механізми реалізації», що включає мотивацію, організаційну підтримку, партнерську взаємодію та рефлексію. Саме через ці механізми забезпечується функціонування всієї моделі.

У верхній частині схеми розташований «Цільовий компонент», який задає стратегічний орієнтир – формування високого рівня соціальної активності. Від нього спрямовані зв'язки до двох бокових компонентів. Зліва знаходиться «Змістовий компонент», що визначає завдання та види діяльності студентського самоврядування, орієнтовані на розвиток громадянської свідомості та ініціативності. Справа розташований «Процесуальний компонент», який відображає умови реалізації моделі, включно із залученням студентів до управлінських рішень і підтримкою горизонтальної взаємодії.

Нижній рівень схеми займає «Оцінно-результативний компонент», що забезпечує моніторинг і аналіз рівня соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей. Він завершує цикл, адже отримані результати знову спрямовуються до цільового блоку, коригуючи й уточнюючи завдання моделі.

Загалом, візуалізація підкреслює не лише структурну цілісність моделі, а й її динамічний характер: усі компоненти перебувають у постійній взаємодії, а функціонування забезпечується комплексом педагогічних механізмів, що роблять процес формування соціальної активності системним, послідовним і результативним.

Практична реалізація моделі включає кілька ключових напрямів діяльності студентського самоврядування. Серед них важливе місце займає організація та проведення громадських і волонтерських акцій, спрямованих на формування соціально значущих цінностей. Значущим напрямом є розробка та впровадження студентських освітньо-культурних проєктів, які дозволяють здобувачам педагогічних спеціальностей відпрацьовувати навички організації колективних заходів, комунікації та управління процесами. Важливою складовою виступає

залучення студентів до участі у процесах прийняття рішень на факультетському і університетському рівнях, що створює реальні можливості для розвитку відповідальності й усвідомлення власної ролі у функціонуванні спільноти.

Очікуваними результатами впровадження моделі є підвищення рівня соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей, зростання їхньої готовності до участі у громадському житті та формування інтегрованих компетентностей, необхідних для майбутньої педагогічної практики. Завдяки застосуванню механізмів студентського самоврядування, соціальна активність студентів набуває системного характеру, переходить від ситуативної участі у поодиноких заходах до усвідомленої й регулярної практики, що стає невід'ємною частиною професійної ідентичності майбутнього педагога.

3.3. Рекомендації щодо формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування

Формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей у сучасних умовах набуває статусу важливого завдання вищої освіти, адже саме ця категорія студентської молоді у майбутньому виконуватиме функції вихователів, організаторів освітнього процесу та носіїв ціннісних орієнтацій у суспільстві. Соціальна активність постає не лише як особистісна характеристика, а й як інтегрована якість, що включає здатність брати участь у громадських ініціативах, усвідомлювати значущість колективної діяльності та відповідально реалізовувати соціальні ролі. Для майбутніх педагогів така якість є особливо значущою, оскільки їхня професійна діяльність ґрунтується на взаємодії з людьми, організації групової роботи та стимулюванні розвитку особистості. Дослідження доводить, що органи студентського самоврядування можуть стати дієвим інструментом формування соціальної активності, якщо вони інтегруються у систему виховної та навчальної роботи університету і сприймаються не як формальність, а як реальний механізм демократизації студентського життя.

Мотиваційний компонент формування соціальної активності має ґрунтуватися на розумінні студентами власної ролі у спільноті та усвідомленні цінності власного внеску у колективний розвиток. Важливим завданням стає створення умов, за яких кожен здобувач педагогічних спеціальностей може відчутти себе активним суб'єктом студентського життя, здатним впливати на ухвалення рішень та визначати напрямки діяльності органів самоврядування. Педагогічно доцільним є використання таких методів стимулювання, як публічне визнання досягнень студентів, надання можливостей презентувати власні проекти, організація конкурсів студентських ініціатив. Досвід підтверджує, що саме внутрішня мотивація є більш стійкою та продуктивною, ніж зовнішнє стимулювання, тому необхідно формувати у студентів розуміння значущості їхньої діяльності для колективу, університету та суспільства загалом.

Організаційна складова процесу формування соціальної активності полягає у створенні відкритої та демократичної структури студентського самоврядування. Демократизація управління студентським середовищем забезпечує рівноправну участь кожного, формує почуття відповідальності за ухвалені рішення та сприяє виробленню навичок співпраці. Важливо, щоб органи студентського самоврядування мали чітку систему комітетів та секцій, які охоплюють різні напрями діяльності: академічний, культурний, волонтерський, спортивний, інформаційний. Така система дозволяє студентам обирати сфери, які найбільш відповідають їхнім інтересам, і водночас сприяє формуванню досвіду командної роботи. Участь у роботі самоврядних структур надає можливість майбутнім педагогам оволодівати навичками планування, координації колективних дій та вирішення конфліктних ситуацій, що є невід'ємними компетентностями їхньої професійної підготовки.

Соціально-освітнє середовище університету має бути побудоване так, щоб студентське самоврядування виступало важливим майданчиком для реалізації громадських ідей. Підтримка з боку адміністрації у вигляді фінансових, матеріальних та інформаційних ресурсів дозволяє студентам організовувати культурні події, волонтерські акції, освітні проекти, спрямовані на розвиток

громадянських компетентностей. Досвід таких ініціатив формує у студентів почуття відповідальності, сприяє розвитку альтруїстичних установок та виховує готовність працювати на благо суспільства. Студенти, які залучені до реалізації подібних проєктів, отримують безцінний досвід співпраці, взаємодопомоги та організації колективної діяльності, що у майбутньому визначатиме якість їхньої педагогічної роботи.

Розвиток рефлексивних умінь студентів є важливою складовою рекомендацій щодо формування соціальної активності. Педагогічний ефект від діяльності органів самоврядування значною мірою залежить від того, наскільки студенти здатні оцінювати результати власної роботи, аналізувати успіхи та визначати напрями удосконалення. Для цього доцільно впроваджувати систему регулярних звітів, публічних обговорень, анкетувань, що дозволяють студентам осмислювати власну участь у громадській діяльності. Рефлексія сприяє розвитку самосвідомості, виховує критичне ставлення до власних дій та формує здатність робити висновки, які стають основою подальшого зростання соціальної активності.

Волонтерська діяльність виступає однією з найбільш ефективних форм формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей. Участь у благодійних акціях, соціальних ініціативах та громадських кампаніях формує у студентів почуття солідарності, гуманізму та альтруїзму. Для майбутніх педагогів такий досвід є необхідним, адже він розвиває здатність співпереживати, допомагати іншим та брати на себе відповідальність за добробут оточення. Волонтерська практика у студентському самоврядуванні дозволяє інтегрувати особисті цінності із суспільними потребами, що зумовлює глибоку соціалізацію та закладає основи для майбутньої професійної діяльності.

Особливої уваги заслуговує питання розвитку студентського лідерства як умови активізації соціальної діяльності. Лідерські якості формуються у процесі практичної участі в організації діяльності колективу, однак потребують цілеспрямованої педагогічної підтримки. Доцільним є проведення тренінгів, семінарів, практикумів, що орієнтовані на розвиток комунікативних,

організаторських і управлінських умінь. Лідери студентського самоврядування стають прикладом для інших, стимулюють колектив до активності та формують атмосферу співпраці. У подальшому цей досвід забезпечує майбутнім педагогам здатність організовувати учнівські колективи, формувати їхню згуртованість і спрямовувати діяльність у конструктивне русло.

Розвиток партнерських відносин між студентським самоврядуванням та адміністрацією університету має бути заснований на принципах діалогу, відкритості та взаємної довіри. Врахування думки студентів при ухваленні рішень, залучення їх до планування навчально-виховних заходів та надання можливостей брати участь у стратегічному розвитку факультету формують у молоді відчуття значущості їхньої діяльності. Такий підхід підвищує рівень відповідальності студентів, стимулює їх до активності та сприяє становленню громадянської зрілості.

Систематичний моніторинг соціальної активності студентів є необхідною умовою підвищення ефективності діяльності органів самоврядування. Для цього можна використовувати анкетування, аналіз участі у заходах, кількісні та якісні показники реалізованих проєктів. Моніторинг дозволяє визначити динаміку розвитку соціальної активності, виявити сильні та слабкі сторони діяльності самоврядних органів і внести відповідні корективи. Такий підхід забезпечує наукове обґрунтування педагогічних заходів і сприяє підвищенню ефективності роботи зі студентами.

Інтеграція студентського самоврядування у навчально-виховний процес забезпечує його системний вплив на розвиток соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей. Участь студентів у плануванні навчальних програм, організації семінарів, наукових конференцій, культурно-просвітницьких заходів сприяє формуванню у них відчуття приналежності до освітньої спільноти та підвищує відповідальність за її розвиток. Взаємодія викладачів і студентів у межах освітніх практик дозволяє гармонійно поєднувати академічну та соціальну активність, що створює умови для цілісного формування особистості майбутнього педагога.

Усі запропоновані рекомендації мають комплексний характер і взаємодоповнюють одна одну. Реалізація мотиваційних, організаційних, рефлексивних та освітніх механізмів у межах діяльності студентського самоврядування сприятиме вихованню покоління педагогів, здатних ефективно працювати у колективах, брати участь у суспільному житті та формувати громадянські цінності у майбутніх учнів. Соціальна активність, яка формується у студентські роки, стає фундаментом для подальшої професійної ідентичності педагогів, визначаючи якість їхньої діяльності та ступінь впливу на суспільство.

Висновки до третього розділу

Емпіричне дослідження формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей засобами студентського самоврядування дозволило виявити ключові тенденції, що визначають особливості цього процесу у сучасному університетському середовищі. Проведена діагностика засвідчила достатньо високий рівень усвідомлення студентами значущості самоврядної діяльності для власного розвитку, що проявляється у прагненні брати участь у громадських ініціативах, у готовності до колективного прийняття рішень, у бажанні реалізовувати волонтерські та культурно-просвітницькі проекти. Водночас результати показали існування частини студентів, які ставляться до діяльності самоврядування епізодично або формально, що зумовлює необхідність розробки педагогічних умов, спрямованих на підвищення рівня залученості.

Отримані дані дали можливість систематизувати основні напрями соціальної активності майбутніх педагогів: безпосередня участь у роботі органів самоврядування, залучення до волонтерських акцій і громадських ініціатив, розвиток ініціативності та здатності до лідерства, формування колективної відповідальності і громадянської позиції. Середні показники за всіма блоками

анкети виявилися достатньо високими, що підтверджує потенціал студентського самоврядування як дієвого інструмента виховання соціально активної особистості.

На основі результатів дослідження було розроблено авторську модель формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей, яка об'єднує цільовий, змістовий, процесуальний та оцінно-результативний компоненти і функціонує завдяки комплексу педагогічних механізмів – мотивації, організаційної підтримки, партнерської взаємодії та рефлексії. Застосування моделі спрямоване на системне підвищення рівня соціальної активності та інтеграцію здобутих студентами навичок у їхню майбутню професійну діяльність.

Рекомендації, розроблені на підставі емпіричних результатів, орієнтують на створення сприятливого соціально-освітнього середовища, розвиток волонтерської активності, формування студентського лідерства, удосконалення системи мотиваційних стимулів та впровадження механізмів моніторингу рівня соціальної активності. Реалізація цих рекомендацій уможливорює цілісне виховання соціально відповідальної особистості, здатної до активної громадянської та професійної участі.

Узагальнюючи результати третього розділу, можна стверджувати, що студентське самоврядування виступає вагомим чинником формування соціальної активності майбутніх педагогів, а його потенціал може бути розкритий у повній мірі лише за умов науково обґрунтованої організації, підтримки з боку викладачів та адміністрації, а також активного залучення самих студентів до процесів управління, планування та реалізації колективних проєктів.

ВИСНОВКИ

Проаналізовано сутність і зміст понять «соціальна активність» та «студентське самоврядування» у сучасному освітньому процесі. Встановлено, що соціальна активність майбутніх педагогів є інтегрованою характеристикою особистості, яка включає громадянську свідомість, ініціативність, готовність до суспільно корисної діяльності та відповідальність за результати колективної роботи. Студенти, що беруть активну участь у громадському житті, демонструють здатність до самоорганізації, готовність захищати інтереси колективу та відкритість до демократичної взаємодії. Студентське самоврядування розглядається як важливий механізм формування цих якостей, оскільки воно створює умови для практичного засвоєння принципів демократії, розвитку комунікативних навичок і здобуття досвіду співпраці. Розкриття сутності досліджуваних понять дозволило визначити їхнє місце у структурі професійної підготовки майбутніх педагогів та підкреслити роль соціальної активності як одного з показників громадянської зрілості.

Визначено особливості організації студентського самоврядування та його вплив на формування соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей. З'ясовано, що ефективність діяльності студентських рад та комітетів залежить від рівня демократичності їхньої структури, наявності реальних можливостей для реалізації студентських ініціатив та підтримки з боку адміністрації. Важливим чинником є забезпечення прозорих і справедливих процедур обрання лідерів, що сприяє формуванню довіри та відчуття колективної відповідальності. Активна участь у діяльності органів самоврядування стимулює розвиток лідерських якостей, формує навички конструктивного спілкування, відповідальність за колективні рішення та здатність до критичного аналізу власних дій. Саме у межах самоврядування студенти набувають досвіду співпраці з адміністрацією, викладачами та однолітками, що створює унікальне середовище для формування громадянської зрілості майбутніх педагогів.

Охарактеризовано педагогічні умови, що забезпечують розвиток соціальної активності студентів засобами студентського самоврядування. До них належать створення сприятливого освітньо-виховного середовища, орієнтованого на підтримку ініціатив, формування мотивації до громадської активності, інтеграція громадської та навчальної діяльності, розвиток системи морального і матеріального стимулювання, а також організація рефлексивних практик. Доведено, що поєднання цих умов сприяє послідовному формуванню ціннісних орієнтацій студентів, підвищує їхню відповідальність і стимулює активність у соціально значущій діяльності. Наявність партнерських відносин між студентами та адміністрацією університету створює умови для виникнення атмосфери довіри й співпраці, яка є визначальною для розвитку демократичної культури. Застосування комплексу педагогічних умов дає можливість зробити процес формування соціальної активності системним, цілеспрямованим і результативним.

Проведено емпіричне дослідження рівня соціальної активності здобувачів педагогічних спеціальностей, яке дозволило отримати об'єктивні кількісні та якісні характеристики цього явища. Результати показали, що значна частина студентів демонструє достатній рівень залученості до діяльності студентського самоврядування, хоча виявлено й групу з помірною активністю, яка потребує додаткового стимулювання та педагогічної підтримки. Виявлені тенденції підтвердили взаємозв'язок між рівнем участі студентів у самоврядній діяльності та їхньою загальною готовністю до громадської активності. Отримані результати дали змогу визначити напрями удосконалення роботи органів самоврядування, серед яких розвиток волонтерських проєктів, посилення уваги до підготовки студентських лідерів, упровадження системи моніторингу активності та розширення можливостей співпраці з адміністрацією. На основі узагальнення даних розроблено практичні рекомендації, що спрямовані на підвищення ефективності формування соціальної активності у студентському середовищі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим аналізом динаміки розвитку соціальної активності у студентів різних спеціальностей, а

також із вивченням ефективності авторської моделі формування соціальної активності в умовах різних освітніх закладів. Доцільним є здійснення порівняльного аналізу українських і зарубіжних практик студентського самоврядування, що дозволить визначити найбільш результативні форми організації та перенести їх у вітчизняну освітню систему. Перспективним напрямом виступає розробка інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на активізацію соціальної діяльності студентів та її інтеграцію в освітній процес. Подальші дослідження мають враховувати вплив соціально-політичних чинників на готовність молоді брати участь у громадському житті та формувати власну громадянську позицію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверіна К. С. Теоретико-методологічні засади розвитку соціальної активності майбутніх фахівців соціономічних професій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2021. 480 с.
2. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. О. М. Денисюк та ін. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
3. Ахновська І., Душак А. Науково-методичні підходи до визначення сутності поняття «розвиток». *Гальчинські читання : зб. матеріалів міжн. наук. конф.* Київ : НІСД, 2023. С. 23–25.
4. Базиленко А. Аналіз наукових підходів до сутності соціальної активності студентської молоді. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Педагогіка.* 2020, № 2. С. 212–217.
5. Базиленко А. К. Психологічний тренінг соціальної активності студентів: зміст та ефективність застосування в освітньому процесі ВНЗ. *Наука і освіта.* 2016. №9.С. 16–23
6. Базиленко А. К. Психологічні чинники формування соціальної активності студентської молоді (на прикладі студентського самоврядування) : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2018. 235 с.
7. Базиленко А. К. Теоретичний аналіз чинників формування соціальної активності студентської молоді. *Науковий журнал «ScienceRise».* 2016. №10/1 (27). С. 23–29
8. Безпалько О. В. Розвиток соціальної активності особистості у дитячому об'єднанні [Електронний ресурс] / О. В. Безпалько // Вісн. психології і педагогіки : зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 8.
9. Биби́к Д., Савельчук І. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Social Work and Education.* 2023. Vol. 10. No. 1. pp. 7-16.
10. Буйницька М. М. Досвід формування соціальної активності студентської молоді в закладах вищої освіти США. *Сучасні виклики і актуальні*

- проблеми науки, освіти та виробництва: міжгалузеві диспути* : зб. наук. пр. 2020. С. 110–115
11. Бялик О. Роль студентського самоврядування у самореалізації студентів закладу вищої освіти. *Modern engineering and innovative technologies*. 2022. № 23. С. 71–75.
 12. Васильєва М. П. Соціальна активність молоді як умова консолідації суспільства. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання в різних соціальних інституціях* : матеріали Всеук. наук.-практ. конф. Харків, 2023. С. 43–45.
 13. Васильєва М. П., Коваленко Д. В., Романова І. А. Розвиток соціальної активності студентської молоді як основа соціальної згуртованості суспільства. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 1(19). С. 45–56.
 14. Васильєва М. П., Подберезський М. К. Технології соціальнопедагогічної роботи зі студентською молоддю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія : Педагогіка*. 2018. Вип. 24. Т. 1. С. 41–48
 15. Габа І., Марценюк Л. Соціальна активність студентської молоді як складова професійної самореалізації. *Наукові записки. Серія : Педагогіка і психологія*. 2019. Вип. 60. С. 138–143
 16. Гевко О., Романишина Л. М., Мірошніченко В. Формування громадянської свідомості студентів технічних спеціальностей на заняттях з гуманітарних дисциплін. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 4. С. 390–400.
 17. Грабовська С., Чолій С. Соціальна активність в процесі соціалізації особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*, за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2010. Т. XII, ч. 1. С. 171–181.
 18. Грисюк Е. Н. Розвиток соціальної активності особистості: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2018. № 2.1(54.1). С. 28–31.
 19. Гук О. Ф., Чернуха Н. М. Соціалізація студентської молоді: вектори успіху. *Публічне урядування*. 2017. № 10(5). С. 75–88.

20. Гулько О. М. Лідерство і лідерські якості здобувачів вищої освіти: аналіз понять і стану розвитку у процесі здійснення студентського самоврядування. *Актуальні питання природничо-математичної освіти: зб. наук. праць*. 2019. № 2(14). С. 91–97.
21. Дудко, Н. В. Експлікація поняття "соціальна активність студентської молоді": соціально-педагогічний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* /голов. ред. І.В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2018. Вип. 2 (43). С. 83-88.
22. Єжова О. О., Васильченко Я. А. Нормативно-правові засади студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України. *Наука і освіта*. 2014. № 8. С. 64–67.
23. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 30.07.2025)
24. Зубченко С. О. Студентське самоврядування як фактор оптимізації навчального процесу у вищій школі : аналіт. записка. Київ : Нац. ін-т стратег. досліджень, 2014.
25. Ївженко Ю. Формування соціальної активності студентської молоді. *Нові технології навчання*. 2020. № 94. С. 154-161.
26. Ївженко Ю., Харитонова І. Теоретичні аспекти проблеми громадянського виховання студентів педагогічних спеціальностей. *Нові технології навчання*. 2021. № 95. С. 82–89.
27. Кириченко В., Салій П. Теоретико-дефініційний аналіз досліджень життєвого оптимізму старшокласників. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: Педагогіка. 2024. № 4.
28. Костікова І. І., Дорожко А. О. Академічна доброчесність очима студентів: розуміння і нерозуміння. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 37. С. 349–352.
29. Котелевець А. М. Теоретико-методологічні засади формування соціальної активності студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського*

- університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. № 1(50). С. 134–137.
30. Котелевець А. Соціальна активність молоді під час російсько-української війни. *Social Work and Education*. 2022. Vol. 9, No. 1. P. 51–61.
31. Кращенко Ю. Виховання лідерських якостей майбутніх учителів у системі студентського самоврядування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ : Ін-т проблем виховання НАПН України, 2012. 200 с.
32. Кращенко Ю. Особливості системи студентського самоврядування вищого педагогічного навчального закладу. *Гуманітарні та соціальні науки : матеріали III міжнар. конф. молодих вчених (Львів, 24 – 26 лист. 2011 р.)* / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2011. С. 232–235.
33. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» : практ. посіб. 3-е вид. Львів : ЛДУБЖД, 2022. 90 с.
34. Литвин А. Типологія поняття «умови» в науково-педагогічних дослідженнях. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 5. С. 9–28
35. Марушкевич А. Роль студентського самоврядування у вирішенні життєвоважливих проблем молоді. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. 2018. № 2(8). С. 45–49.
36. Матвієнко Ю. Характеристика системи студентського самоврядування як середовища виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2013. Вип. 11. С. 209–214.
37. Мокляк В. Актуальність діяльності студентського самоврядування як унікального соціального інституту. *Збірник наук. праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фіз.-мат. факультету ПНПУ ім. В. Г. Короленка*, редкол.: Т. М. Барболіна (голов. ред.) та ін. Полтава : Астроя, 2022. С. 173–175.

38. Молчанова Д. О. Робота студентського самоврядування в умовах онлайн-навчання. *Наумовські читання : зб. тез доп. учасників XX Всеукр. наук.-метод. конф. здобувачів вищ. освіти та молодих вчених*. Харків, 2022. С. 346–349.
39. Мороз В. П. Організаційно-педагогічні умови формування лідерських якостей студентів вищих навчальних закладів у процесі діяльності органів студентського самоврядування. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2017. № 8(1). С. 80–90.
40. Назмієв А. О. Наукове обґрунтування педагогічних умов формування соціальної компетентності студентів. *Освіта та педагогічна наука*. 2023. № 2 (183). С. 98–105.
41. Недошовенко Є. Активна громадянська позиція студентів: теоретичні та практичні підходи. *Ввічливість. Humanitas*, 2024, вип. 3, С. 93–99.
42. Нохріна І. С., Котелевець А. М. Соціальна успішність як складова активності студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2024. № 1(54). С. 141–144.
43. Петрочко Ж. В. Соціальне самовизначення. *Енциклопедія освіти*, ред. В. Г. Кремень. 2-ге вид. Київ : Юрінком Інтер, 2021. С. 947–948.
44. Пожидаєва О. В. Професійна соціалізація майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу. *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Серія: соціально-педагогічна*. 2015. Вип. XXIV. С. 136–144.
45. Полехіна В. Теоретичні основи визначення змісту поняття «активна громадянська позиція молоді». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. № 3. С. 42–48.
46. Предко В. В. Складна життєва ситуація як провідна умова формування життєстійкості особистості. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2021. № 1. С. 74–99.

47. Савельчук І. Б. Соціальні очікування молоді та їхній вплив на побудову успішного майбутнього. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звітної науково-практичної конференції. Івано-Франківськ, 2023. С. 222–224.*
48. Савельчук І. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. *Social Work and Education. 2022. №9(1) с. 113–121*
49. Скиба Ю., Лебединець Г. Інструменти оцінювання студентами професійної діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти: зарубіжний досвід і вітчизняний досвід. *Університети і лідерство. 2019. № 2(8). С. 108–118.*
50. Ступак О. Особливості соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. 2019. № 10. С. 223-234.*
51. Ступак О., Козорог А. Роль студентського самоврядування в управлінні вищим навчальним закладом. *Витоки педагогічної майстерності. 2014. Вип. 14. С. 267–273.*
52. Тараненко Г., Кукіна Н. Соціальна активність особистості як засадничий принцип розбудови громадянського суспільства. *Вісник науки та освіти. 2023. № 3(9). С. 251–265.*
53. Трибулькевич К. Г. Розвиток студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України (1917–2010 рр.) : монографія. Одеса : Купрієнко СВ, 2016. 454 с.
54. Тур О. М., Клевака Л. П. Розвиток емоційно-професійних якостей студентської молоді як показник її комунікативної компетентності. *Scientific notes of junior academy of sciences of Ukraine. 2023. № 3(28). С. 81-88.*
55. Фініков Т. В., Терещук В. І. Розвиток систем внутрішнього забезпечення якості в українських закладах вищої освіти : аналіт. звіт. Київ : Ваіте, 2020.

- 56.Цуркан Т. Активна життєва позиція студентської молоді в умовах війни. *Проблеми освіти*. 2023. Вип. 1. С. 347–359.
- 57.Червона Л. Студентське самоврядування як інструмент розвитку інституційного потенціалу університету в контексті глобального лідерства. *Розвиток інституційного потенціалу університетів у контексті глобального лідерства* : колективна монографія, за ред. С. Калашнікова. Київ, 2017. С. 124.
- 58.Черьомухіна О.К., Федоренко Н.І. Молодь України в умовах повномасштабної війни: психологічний стан та життєві стратегії. *Габітус*. Випуск 57. 2024. С. 322-326.
- 59.Шмаленко Ю. І., Шибанова В.В. Вплив європейських цінностей на українську молодь в умовах війни. *Інформаційні технології в освіті та науці* : Зб. наук. праць. Вип. 13. Запоріжжя : ФОП Однорог Т.В., 2023. С. 97-100.
- 60.Arquisola M. J., Muanar I. A. The Role of family influence, gender, and entrepreneurial education on Indonesian vocational students becoming entrepreneurs. *International Journal of Research in Business and Social Science*. 2019. № 8(5). P. 104-112.
- 61.Chen P., Chenye B., Gao Q. Proactive personality and academic engagement: the mediating effects of teacher-student relationships and academic selfefficacy. *Frontiers in Psychology*. 2021. №. 12. P. 1-8.
- 62.Hulko O., Yaroshenko O. Influence of the student self-government on the development of leadership qualities of higher education seekers: attitude of scientific and teaching employees. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*. 2023. № 74(1). P. 90–104.
- 63.Koga H. K., Trudel-Fitzgerald C., Lee L. O. et al. Optimism, lifestyle, and longevity in a racially diverse cohort of women. *Journal of the American Geriatrics Society*. 2022. Vol. 70(10). P. 2793–2804.
- 64.Kyrychenko V., Necherda V. Partnership interaction in forming a socially successful personality of a pupil. *Moderní aspekty vědy: XVIII. Díl mezinárodní*

kolektivní monografie. Praha : Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. P. 65–78.

65. Petrochko Zh., Kyrychenko V., Necherda V. Formation of Social Success and Life Optimism in Pupils in Crisis Conditions. *Innovations for Achieving the Sustainable Development Goals : Science, Education and Economics* : Collective monograph. 2022. P. 185–204.

ДОДАТКИ

Додаток А

АВТОРСЬКА АНКЕТА для вивчення рівня сформованості соціальної активності студента та визначення ролі органів студентського самоврядування у цьому процесі.

Шановні здобувачі педагогічних спеціальностей!

Метою даного опитування є вивчення рівня сформованості Вашої соціальної активності та визначення ролі органів студентського самоврядування у цьому процесі.

Анкета є анонімною, отримані результати будуть використані виключно з науковою метою.

Будь ласка, уважно прочитайте твердження та оберіть той варіант відповіді, що найбільше відповідає Вашій думці.

Система оцінювання (шкала Лайкерта):

- 1 – повністю не згоден(а)
- 2 – скоріше не згоден(а)
- 3 – важко відповісти / нейтрально
- 4 – скоріше згоден(а)
- 5 – повністю згоден(а)

№	Твердження	1	2	3	4	5
	<i>I. Участь у студентському самоврядуванні</i>					
1	Я регулярно беру участь у заходах студентського самоврядування.					
2	Участь у студентському самоврядуванні сприяє моєму особистісному розвитку.					
3	Діяльність студентського самоврядування розвиває у мене почуття відповідальності.					

4	Участь у самоврядуванні формує у мене лідерські якості.					
	<i>II. Соціальна активність</i>					
5	Я готовий(а) брати участь у громадських та волонтерських проєктах.					
6	Вважаю важливим брати участь у прийнятті рішень у студентському колективі.					
7	Я відчуваю потребу висловлювати власну думку та відстоювати позицію групи.					
8	Участь у суспільно-корисній діяльності допомагає мені реалізувати педагогічні якості.					
	<i>III. Роль студентського самоврядування</i>					
9	Студентське самоврядування стимулює розвиток ініціативності.					
10	Діяльність самоврядування сприяє згуртованості студентського колективу.					
11	Самоврядування допомагає формуванню громадянської позиції.					
12	Досвід самоврядування корисний для моєї майбутньої педагогічної діяльності.					
	<i>IV. Загальна оцінка</i>					
13	Студентське самоврядування є важливим чинником формування соціальної активності.					
14	Я планую застосовувати набуті навички у майбутній педагогічній діяльності.					

Бланк для обробки результатів

№ блоку	Кількість питань	Мін. бал	Макс. бал	Отримано (Σ)	Середнє значення
I. Участь у самоврядуванні	4	4	20	—	—
II. Соціальна активність	4	4	20	—	—
III. Роль самоврядування	4	4	20	—	—
IV. Загальна оцінка	2	2	10	—	—
Загалом	14	14	70	—	—

Інтерпретація результатів

14–32 балів → низький рівень соціальної активності

33–51 бал → середній рівень соціальної активності

52–70 балів → високий рівень соціальної активності